

Univerzita Palackého v Olomouci

Katedra hudební výchovy

Česká Orffova škola

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: prof. MgA. Petr Planý

Vypracovala: Gabriela Dreslerová

OLOMOUC 2020

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci s názvem „Česká Orffova škola“
vypracovala zcela samostatně na základě uvedené literatury a dalších informačních zdrojů.

V Olomouci dne:

Podpis:

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce prof. MgA. Petru Planému za odborné vedení, cenné rady při řešení dané problematiky a čas strávený nad konzultacemi.

OBSAH

ÚVOD	5
CÍL	5
1 PRAMENY ČESKÉ ORFFOVY ŠKOLY	6
1.1 Carl Orff	6
1.2 Cíl speciálně-pedagogického procesu	7
1.3 SCHULWERK	7
1.3.1 Orffova škola ve světě a v českých zemích	8
1.4.1 Počátek a zdokonalování Orffových nástrojů	11
2 ORFFOVA ŠKOLA V ČESKÝCH ZEMÍCH PO ROCE 1995	12
2.1 Pavel Jurkovič	12
2.2 Česká Orffova společnost	14
2.2.1 Uplynulé a připravované přednášky, semináře a kurzy vycházející z ČOŠ	16
3 ČESKÁ ORFFOVA ŠKOLA V PRAXI	18
3.1 Struktura hodiny	18
3.2 Svazky České Orffovy školy Petra Ebena a Ilja Hurníka	18
3.2.1 Instrumentální činnosti	18
3.2.2 Vokální činnosti	24
3.2.3 Pohybové činnosti	32
3.3 Přístupy k osobám sluchově postiženým	39
3.4 Přístupy k osobám sluchově postiženým	41
4 HUDEBNÍ ČINNOST	43
5 ZÁVĚR	45
Seznam použité literatury a zdrojů	46
Seznam příloh	49

Úvod

Pedagogika odjakživa formuje osobnost jedince a existuje mnoho vhodných metod výchovy a vzdělávání, pomocí kterých lze člověka rozvíjet. Jednou z nejrozšířenějších metod v oblasti hudební výchovy je tzv. Schulwerk Carla Orffa, který se uchytil v nejrůznějších zemích.

Na myšlenky Carla Orffa posléze navázali mnozí pedagogové v Československu. Vladimír Poš, Pavel Jurkovič či Lenka Pospíšilová nabízí metodické příručky, které lze využít nejen v hodinách hudební výchovy. Autoři kladou důraz na rozvoj tvořivosti dítěte již v předškolním období a jelikož mým předchozím studijním oborem byla Předškolní a mimoškolní pedagogika, zvolila jsem si právě toto téma.

Zaměříme se na počátky a cíle Orffovy školy. Poté se přesuneme k autorům třech svazků České Orffovy školy, I. Hurníkovi a P. Ebenovi, kteří do českého vzdělávání aplikovali principy Schulwerku. Následuje náhled do nejrůznější literatury, která obsahuje tipy na praktické aktivity s dětmi.

Cíl

Tato bakalářská práce je určena nejen pro pedagogy, ale také pro rodiče, kteří se chtějí seznámit s myšlenkami Carla Orffa. Cílem práce je přiblížit teoretickou část České Orffovy školy a nabídnout zájemcům materiály k hudebně-pohybovým činnostem, které mohou využít nejen ve škole, ale i v domácím prostředí. Jelikož je mnoho handicapovaných žáků integrovaných do běžných škol, pozornost věnujeme také práci se žáky sluchově a mentálně postiženými.

Výše uvedenými zdroji a materiály České Orffovy společnosti se budu inspirovat a zpracuji hudebně-pohybovou činnost. Aktivitu lze dále využít s dětmi předškolního a mladšího školního věku.

1 PRAMENY ČESKÉ ORFFOVY ŠKOLY

1.1 Carl Orff

Nositel významného jména se narodil roku 1895 v Mnichově. Jako chlapec byl od útlého věku veden k hudbě svou matkou, Paul Koestler Orffovou. Jelikož tato žena byla povoláním klavíristka, k tomuto nástroji vedla také svého syna. V pěti letech začal Carl Orff hrát na klavír a díky motivaci a trpělivému přístupu matky brzy přišel na to, že s tóny může experimentovat sám a že se mu díky tomu otevírá svět hudby.¹

Jeho zájem o hudbu nadále trval, proto nastoupil na Akademii Múzických umění v Mnichově. Mezi profesory, kteří měli čest podílet se na rozvoji výchovy a vzdělávání žáka patřil například A. Beer Waldbrunnem, H. Zilcherem nebo H. Kaminský. Carl Orff studium kombinoval s cestami, při kterých pozoroval přístupy učitelů k dětem a objevoval zahraniční díla. Skladby následně upravoval.²

Působil jako kapelník místního, rovněž Darmstadtského a Mannheimského, operního divadla. Jakožto úspěšný dirigent se po 1. sv. válce věnoval skládání děl nemalých rozměrů a vedl vysokoškolské studenty na Mnichovské univerzitě.³

Roku 1937 zkomponoval scénickou kantátu „Carmina Burana.“, která se stala vrcholným dílem skladatele. Carl Orff společně s D. Gütherovou založil školu tzv. „Günterschule“ obsahující čtyři oddíly – gymnastiku, hudebně-rytmický pohyb, prostorově-rytmický pohyb a hudební oddělení. Společně se svými kolegy přizpůsoboval hudební činnosti věku dětí a zaměřoval se na elementární stránku jedince. Následně Carl Orff ve spolupráci s dalšími pedagogy zhotovil metodickou příručku, ve které autoři spojují řeč, píseň, rytmicko-melodická cvičení a skladbičky pro nástroje. Dílo se nazývá „Schulwerk.“, v překladu „Dílo pro školu“.⁴

¹ Carl Orff (10. 7. 1895 – 29. 3. 1982) [online], [cit. 2020-03-02] Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/CarlOrff>

² POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

³ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

⁴ BOUMOVÁ, Karolina. *Minulost a současnost Orffova Schulwerku* [online], [cit. 2020-03-02] Dostupné z: <https://theses.cz/id/a75sfm>. Diplomová práce. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ph. D. Jaromír Synek

1.2 Cíl speciálně-pedagogického procesu

Jak první odstavec knihy „Česká Orffova škola“ prozrazuje, člověk může budovat vztah k hudbě ve kterémkoli věku. „*Harmonii v nitru a souladným vztahem mezi kulturou rozumu srdce se člověk nerodí, ale musí o tyto hodnoty po celý čas svého bytí usilovat a dobývat je pomocí vůle, vzdělání, výchovy i vyladěným stylem a rytmem svého života.*”⁵

Carl Orff pracuje v publikaci Schulwerk s myšlenou dosáhnout v člověku rovnováhy. V literatuře se často vyskytuje spojení „Elementární hudba”, kterým rozumíme přirozenost, přiměřenost, soustředěnost. Tento termín kromě hudby samotné zahrnuje také pohyb, tanec a řeč. Již v raném věku by se dětem mělo dostat všeobecné průpravy, aby v následujících letech mohly schopnosti rozvíjet, nikoli dohánět. Podle slov Pavla Jurkoviče má být dítě aktivním vnímatelem a pedagog by měl jedinci poskytnout dostatek prostoru pro vyjádření vlastních pocitů prostřednictvím hudby. Profesor Wilhelm Keller, spolupracovník a přítel Carla Orffa dodává, že Orffova elementární hudba není metoda, ale ukazatel cesty.⁶

⁵ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

⁶ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

1.3 SCHULWERK

1.3.1 Orffova škola ve světě a v českých zemích

Prameny České Orffovy školy nalezneme ve francouzské a švýcarské pedagogice. Nejdříve tedy věnujme pozornost švýcarskému spisovateli, Jean Jacques Rousseauovi, podle něhož je svoboda hlavním pilířem zájmu dětí. Rousseau klade důraz na přirozenou výchovu a vede děti k náklonnosti k přírodě, jejíž síly působí na citovou stránku člověka. Kniha Rousseaua „Emil” se stala inspirací pro profesora Hanse Heinricha Pestalozziho, jenž vedl do popředí lásku k dítěti, metodu názornosti a myšlenku, že všechny děti jsou vzdělavatelné. Tato fakta můžeme mimo jiné zaznamenat jak u výroků J. A. Komenského, tak v samostatné praxi Carla Orffa, velmi dobrého znalce Pestalozziho díla.⁷

Carl Orff se s mnohými Pestalozziho výroky ztotožňoval a kladl velký důraz na fakt, že elementární výchova se objevuje již v rodinném kruhu. Jestliže chceme dosáhnout osobnostního růstu dítěte, je nutné, aby byl pedagog či rodič kreativní a poskytoval dítěti dostatek podnětů pro objevování.⁸ Vladimír Poš v knize *Comenium Musicum* kritizuje výuku školského systému minulého století. Podle jeho slov byl přikládán přílišný důraz na množství učiva, které si žáci museli zapamatovat a na kázeň zahrnující zákazy či tresty.⁹

Zlom nastal během Hnutí reformní pedagogiky, které stálo u zrodu alternativních škol. O ně se zasloužila například Marie Montessori či Rudolf Steiner, zakladatel Waldorfské školy. Pro tyto pedagogy byl hlavním předmětem žák, nikoli učivo. Pozornost tak byla směřována na potřeby, problémy a zájmy žáků. Individuální přístup umožnil dítěti zdokonalovat se v činnostech, ve kterých vyniká, ale také v těch, v nichž zaostává. Hovoříme-li o devatenáctém století, je zřejmé, že pedagogové hledají nové přístupy a způsoby práce s dětmi. Nejedná se však o zcela nový pohled na věc. Alternativní školy docílily návratu k některým zásadám výuky, které byly přítomny již u Jana Amose Komenského.¹⁰

⁷ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969., s. 17

⁸ HRČEK, Richard. *Metodika hudební výchovy v mimoškolních zařízeních*. Krnov: SRPŠ při ped. škole v Krnově, květen 1974

⁹ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

¹⁰ HRČEK, Richard. *Metodika hudební výchovy v mimoškolních zařízeních*. Krnov: SRPŠ při ped. škole v Krnově, květen 1974

Carl Orff kladl velký důraz na prožitek dítěte z činností, mezi něž patří spojení hudby s pohybem, rozvoj fantazie při hře a tanci, kreativní způsob práce s říkadly či rozpočítadly a mnoho dalšího. Shromážděním psychologické či lékařské literatury, přeřazením informací a doplněním poznatků z praxe Carl Orff vytvořil dílo inspirující nejednoho pedagoga.¹¹

Školy se ve dvacátých letech začaly více zaměřovat na tělesnou a duševní stránku člověka. Výjimkou nebyla ani Gütherova škola, která propojovala pohyb s hudbou. Program, zahrnující taneční a orchestrální soubor, byl praktikován na různých seminářích a škola se čím dál více dostávala do povědomí veřejnosti. Rozhlasovým vysíláním se do škol a do rodinného prostředí rozšiřovala doprovodná hudba sloužící k hudebně-pohybovým činnostem. Jejím poslechem vzrostl zájem o další nahrávky, které obsahovaly hudbu k pohybu, zpěvu, hře na nástroje. Rozhlas vysílal pět let, během nichž bylo také publikováno dílo „Hudba pro děti“ a organizováno mnoho soutěží pro talentovanou mládež, která tvořila hudbu k textu. Jelikož Carl Orff kladl velký důraz na praktické činnosti a správný přístup pedagoga k dítěti, brzy na to vznikl první Orffův institut v Salzburgu, a Schulwerk se dostal do povědomí východních i západních států. Z důvodu velkého množství otázek ze strany veřejnosti byly zájemcům nabídnuty hodiny konzultací se školenými pedagogy a odbornými pracovníky.¹²

Na informacích, které pronikly do českých zemí, měla zásluhu Jarmila Brožovská. Psal se rok 1962, kdy tato dáma navštívila Institut Carla Orffa v Salzburgu a poskytla informace do článku časopisu „Estetická výchova“. Je nutné zmínit také experimentátora improvizčních technik a působilce na Pedagogické fakultě v Olomouci, Ladislava Daniela, který se zaměřoval na práci s pentatonickou řadou, stejně jako Ilja Hurník a Petr Eben ve druhém svazku „České Orffovy školy 2“.¹³

Roku 1964 proběhla konference „Mezinárodní společnosti pro hudební výchovu“, při níž se projevila hudební zaostalost českých zemí ve srovnání s jinými státy, jako je Maďarsko, Francie a další. Snahu změnit tuhle situaci vzal do svých rukou Vladimír Poš

¹¹ OSVALDOVÁ, Margaréta. Rozvoj hudobnosti, kognitivnych a komunikačných schopností detí s mentálnym postihnutím prostredníctvom Orffovho Schulwerku. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, č. 25, 2015, s. 368 ISSN 1211-2720.

¹² POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

¹³ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

a uskutečnil cestu do Salzburgu. O institutu se blíže informoval u ředitele W. Kellera, který následně přijal pozvání do Prahy a byl ochoten poskytnout rozhlasový a tištěný rozhovor.¹⁴

Z důvodu pozitivního ohlasu z řad pedagogů proběhlo setkání W. Kellera, Vladimíra Poše, Petra Ebena a Ilja Hurníka za účelem vypracování plánu na vznik České Orffovy školy. Po schválení ředitelem Státního hudebního vydavatelství, Jaroslavem Šedou, byl na řadě samostatný rozvoj instituce. Zasláním hudebních nástrojů bez požadavků na finanční obnos byla škole vyjádřena podpora ze strany firmy Schott a Studio 49. Nechyběla ani pozdější pomoc W. Kellera, díky němuž mohli zakladatelé ČOŠ blíže poznat hudebně-pedagogické úkoly institutu v Salzburgu a později je sami aplikovat v českých zemích. V rámci semináře v Šumperku proběhla ukázka práce s provizorními hudebními nástroji. Záměrně zde uvádíme slovo „provizorní“ a to z toho důvodu, že nezněly na takové úrovni, aby mohly být každodenně využívány ve školách. Netrvalo však dlouho a konkurence sídlící v Hradci Králové nabídla perfektní zvuk nástrojů.¹⁵

Rok 1966 byl významný sepsáním skladbiček pro děti Petrem Ebenem a Iljou Hurníkem, přednáškami a úspěšným televizním vysíláním filmu „Česká Orffová škola v ČSSR“. Tentýž rok se uskutečnil seminář v Písku, kde s W. Kellerem spolupracoval kromě Vladimíra Poše také P. Jurkovič, E. Kröschlová a L. Kurková, uznávaná pedagožka raného věku dětí. Roku 1966/67 vedla celoroční kurz pro pedagogy mateřských škol a díky jejím schopnostem a zájmu o výchovu působila ve filmu pro učitele MŠ a v různých rozhlasových relacích týkajících se vzdělávání.¹⁶

Náklonnost ke kurzům, seminářům a celkovému procesu této výchovy neustále vzrůstala. Představy o ideálním a efektivním vzdělávání byly ustavičně rozšiřovány a kromě Vladimíra Poše, vedoucího Komise pro českou Orffovu školu, se o jeho distribuování zasloužil rovněž Petr Eben a Ilja Hurník. Mezi úkoly již zmíněné komise patří dokumentování metodických zkušeností, kontrola nad odborným školením pracovníků, zavedení nových poboček a poskytnutí pomoci při aplikaci činností vycházejících z podnětů Orffovy školy. Zásahu na vydání třech svazků „České Orffovy školy“ má Petr Eben a Ilja Hurník. Publikace obsahují aktivity vycházející ze Schulwerku, které jsou upraveny a přizpůsobeny českému

¹⁴ POŠ, V. Jiskření Budapešť – Salzburg – Praha. *Hudební rozhledy*, č. 20, 1964, s. 868.

¹⁵ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969

¹⁶ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 141

národu.¹⁷ Publikace je natolik kvalitní, že se stala inspirací pro USA a další země.¹⁸

1.4.1 Počátek a zdokonalování Orffových nástrojů

O shromáždění materiálů k výrobě hudebních nástrojů a jejich obnovení se zasloužil Klaus Becker. Díky velké poptávce o bubínky, ozvučná dřívka, xylofony, triangly a další instrumenty vznikl závod pro jejich výrobu, Studio 49 v Grafelfingu.¹⁹

„Günterschule“ se inspirovala mnohými zkušenými pedagogy, například reformátorem hudebně-pedagogických postupů a tvůrcem tzv. rytmické gymnastiky, Émile Jaques-Dalcrozem.²⁰ Díky rytmickým činnostem rozvíjíme další hudební schopnosti, proto je velmi důležité dbát na zakomponování těchto aktivit do hodin hudební výchovy. Mnoho říkanek je spojováno s hrou na tělo a je velmi důležité, abychom tyto aktivity prováděli s dětmi již v útlém věku. Tleskání, dupání, pleskání, luskání, to vše je dětem přirozené. Carl Orff považoval hru na tělo za základ všech hudebních schopností a usoudil, že doprovod k pohybu nemusí vykonávat učitel, nýbrž samy děti. Společně se svou žačkou Gunild Keetmanovou usiloval o zavedení jednoduchých rytmických nástrojů z různých dob a částí světa do běžného života člověka. Na některé instrumenty hrajeme pouze rytmické schéma, jiné umožňují práci s melodikou. Wilhelm Keller uvádí, že průpravná hra na Orffovy nástroje dítěti umožňuje bezproblémový přesun k flétně, kytarě, loutně a jiným náročnějším melodickým nástrojům.²¹

¹⁷ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 142

¹⁸ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 82, ISBN 978-80-7367-750-3.

¹⁹ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 26

²⁰ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 29

²¹ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 133

2 ORFFOVA ŠKOLA V ČESKÝCH ZEMÍCH PO ROCE 1995

2.1 Pavel Jurkovič

Zpěvák, spoluautor pořadu „Zpívánky“, básník, zakladatel České Orffovy společnosti, skladatel, pedagog a přítel Carla Orffa pochází z obce Starý Poddvorov, který se nachází v okrese Hodonín. Pavel Jurkovič se narodil roku 1933 a již od malička slýchal písně hrané na tomto území. V první kapitole padla zmínka o matce Carla Orffa, která se stala klavíristkou a s trpělivostí vedla k tomuto nástroji svého syna. Také Pavel Jurkovič měl hudební a pedagogické předpoklady a svou matku popisuje jako vynikající zpěvačku s přirozeným pedagogickým nadáním.²²

Roku 1939 vznikla hudební instituce „Schola Cantorum“, v níž Pavel Jurkovič působil jako zpěvák chlapeckého sboru. Jakožto talentovaný hudebník se přesunul do Prahy, kde zároveň s již zmíněnou školou navštěvoval také gymnázium. Po zrušení „Scholy Cantorum“ se přesunul na PdF UK a po dokončení studia zaujal pracovní místo ve školském zařízení.²³

Pavel Jurkovič jevil zájem o mimoškolní hudební aktivity i při učitelské činnosti. Stal se členem tělesa profesionálních zpěváků „Noví pěvci Madrigalů a komorní hudby“ a bylo mu nabídnuto studium na Orffově institutu v Salzburku.²⁴ Tuto příležitost s radostí přijal a neváhal zde strávit 2 roky (1965 až 1967). Po návratu do Čech šířil myšlenky Orffova Schulwerku na území České republiky a začal spolupracovat na svazcích České Orffovy školy Petra Ebena a Ilja Hurníka. Jeho činnost pokračovala a kromě rozšíření Orffovy hudební výchovy v jedné z Pražských ZŠ byla širší veřejnosti umožněna účast na kurzech a seminářích. Informace o hudebních činnostech poskytoval také prostřednictvím Českého rozhlasu a České televize, která vysílala hudební pořady o výchově. Rok 1995 byl pro příznivce Orffovy školy velmi důležitý. Pavel Jurkovič společně s Lenkou

²² Pavel Jurkovič (*18. 8. 1933 - †4. 2. 2015), Životopis 2015 [online], [cit. 04. 3.2020] Dostupné z: https://libcickekrizovatky.cz/?page_id=19617, odst. 2

²³ Pavel Jurkovič (*18. 8. 1933 - †4. 2. 2015), Životopis 2015 [online], [cit. 04. 3.2020] Dostupné z: https://libcickekrizovatky.cz/?page_id=19617, odst. 3

²⁴ Pavel Jurkovič (*18. 8. 1933 - †4. 2. 2015), Životopis 2015 [online], [cit. 04. 3.2020] Dostupné z: https://libcickekrizovatky.cz/?page_id=19617, odst. 5

Pospíšilovou a Jiřinou Rákosníkovou založil Českou Orffovou společnost (dále ČOS), díky níž bylo pedagogům umožněno setkávání s odbornými lektory.”²⁵

Jelikož ČOS specifikujeme v nadcházející podkapitole, věnujme pozornost literatuře hudebního pedagoga. Jako spoluautor se podílel na zpracování učebnic a metodických příruček pro učitele hudební výchovy, byl redaktorem dětského časopisu „Sluníčko”²⁶ a jeho zásluhou vyšlo mnoho knih pro děti předškolního a školního věku. Pedagogové se ve školách mnohdy setkají s názvem „Od výkřiku k písničce”, „Jak počítají kořata”, „Písnička jako dárek” a s mnoha dalšími publikacemi. Knihy většinou obsahují instrumentální či vokální skladbičky. Výjimkou je například dílo „Otevírání paměti”, v němž autor vzpomíná na své dětství a na setkání s významnými osobnostmi.²⁷

„Své zkušenosti léta lektorsky předával doma i v zahraničí pomocí seminářů pro učitele hudební výchovy. Jistě jej těšilo uznání z řad kolegů i institucí, které v průběhu let oceňovaly jeho práci. Za všechny jmenujeme vyznamenání Orffovy nadace v Mnichově „Za zásluhy” a ocenění České hudební rady, tím posledním bylo v roce 2014 Ocenění za přínos české hudební výchově, které mu udělila Společnost pro hudební výchovu České republiky”²⁸

Pavel Jurkovič nás opustil roku 2015 ve věku 82 let. ČOS na něj se vši úctou vzpomíná a váží si jeho osobnosti se slovy „do posledních chvil zpíval, hrál, tvořil, miloval a rozdával – bez něj bychom tady byli o hodně věci chudší...”²⁹

²⁵ Pavel Jurkovič (*18. 8. 1933 - †4. 2. 2015), 2015 [online], [cit. 04. 3.2020] Dostupné z: https://libcickekrizovatky.cz/?page_id=19617, odst. 2

²⁶ Pavel Jurkovič [online], [cit. 04. 3.2020]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/pavel-jurkovic-24240>

²⁷ Otevírání paměti: obrázky na plátně času [online], [cit. 04. 3.2020]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/otvirani-pameti-obrazky-na-platne-casu-179149>

²⁸ Ohlédnutí se za odkazem Pavla Jurkoviče [online], [cit. 04. 3.2020].

Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/Blog/Detail/6>

²⁹ Ohlédnutí se za odkazem Pavla Jurkoviče [online], [cit. 04. 3.2020].

Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/Blog/Detail/6>

2.2 Česká Orffova společnost

ČOS byla založena při České hudební společnosti, roku 1995 se osamostatnila. Snaha o zavedení myšlenek Carla Orffa do každodenní praxe vedla k organizování kurzů a seminářů. Místo předsedy zaujímal zakladatel společnosti, od roku 2000 tuto funkci vykonávala Jarmila Kotůlková, nyní postavení náleží Lence Pospíšilové.³⁰ Tato žena se s Orffovými přístupy setkala díky pedagogické praxi, kterou absolvovala na ZŠ u Pavla Jurkoviče. Pedagogická činnost učitele ji velmi zaujala a začala se o Orffovy myšlenky zajímat. Absolvovala letní kurz v Salzburgu a zahájila svou pedagogickou činnost na téže škole jako Pavel Jurkovič. Stejnou funkci vykonávala v Letňanech a na gymnáziu PORG. Přes dvacet let pořádá semináře pro učitele celé České republiky a kurzy nejen pro evropské státy, ale také pro pedagogy Ameriky, Austrálie a Asie. V instituci působí řada kvalitních osobností. Aktuální přehled lektorů ČOS a jejich kvalifikaci lze nalézt na webových stránkách této instituce. Lektoři se pravidelně účastní nejrůznějších zahraničních kurzů a následně své zkušenosti aplikují v České republice. Pracovníci ČOS upravují programy podle nejmodernějších světových či evropských trendů a nabízejí odborné vedení.³¹

„Povídej – zapomenou, Ukaž – budu si pamatovat, Zapoj mě – porozumím”³² Dítě je Carlem Orffem vnímáno jako aktivní spoluhráč.³³ Rafaela Drgáčová a Jarmila Kotůlková v článku „Česká Orffova společnost – minulost, přítomnost a budoucnost” dodává, že Carl Orff a Gunild Keetman kladou důraz na touhu dítěte po vlastním hudebním vyjádření.³⁴ Ze třetího odstavce článku „Orffské školství jako základ pro celoživotní učení” vyplývá, že v každém člověku se skrývá tvůrčí potenciál. Jelikož instituce vychází ze zásad, metod, přístupů a výroků Carla Orffa, zaměříme nyní pozornost na složky, které nám přiblíží postoj pedagoga k dítěti.³⁵

³⁰ Česká Orffova společnost [online], [cit. 06. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/>

³¹ Lektoři [online], [cit. 06. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/AboutUs/Lectors>

³² Česká Orffova společnost [online], [cit. 06. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/>

³³ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

³⁴ DRGÁČOVÁ, Rafaela a Jarmila KOTŮLKOVÁ. Česká Orffova společnost - minulost, přítomnost a budoucnost. *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, č. 15, 2007, s. 37.

³⁵ NOVOTNÁ, Dana. "Orffské školství" jako základ pro celoživotní učení. *Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství*, č. 10, 2004, s. 5.

Krédó Pavla Jurkoviče, duchovního otce českého Schulwerku, je následné:

1. „*Humanistický přístup – víra v každé dítě*”
2. „*Práce v atmosféře důvěry, radosti, ale i touhy umět a vědět více*”
3. „*Spojení zpěvu, řeči, instrumentálního projevu a pohybu v jeden celek*”
4. „*Vzbuzování touhy a potřeby vyjádřit se po svém, být kreativní, utvářet harmonickou osobnost, která nachází vztah ke svému bližnímu a k zodpovědnosti za společné dílo*”
5. „*Ukázat dětem cestu, po níž dokážou v budoucnu samy kráčet*”³⁶

Dana Novotná v jednom ze svých článků uvádí větu „*Nejprve muzicírovat, hrát si s hudbou a teprve později hudbu studovat*”³⁷, která je považována za nejdůležitější myšlenku německého autora Schulwerku. Těmito slovy rozumíme přechod z praktických činností na teoretické, tedy získání elementárních hudebních dovedností a následný přesun k hudební teorii. Na mnoha pedagogických fakultách se setkáme s opačným postupem a posláním ČOS je tuto situaci změnit.³⁸ V dřívějším odstavci je zmíněno, že ČOS přizpůsobuje činnosti aktuálním trendům. Pro 21. století je typická sebereflexe, autorelaxace a uvolnění fantazie.³⁹

Dne 12. února 2020 byl na sociálních sítích zveřejněn rozhovor s Rafaelou Drgáčovou, která vyučuje v ZUŠ Jeseník, zastává pozici lektorky v ČOS a již 26 let pořádá kurz „*Hrátky s hudbou*” pro rodiče s dětmi. V tomto rozhovoru připomíná, že Orff Schulwerk není metoda, ale cesta, která je schopna absorbovat modernější vlivy. „*Je to touha k radosti a kreativitě, tvořivosti otevřít hudbu dětem postiženým, seniorům, malým dětem, teenagerům, dětem, které by se k hudbě nedostaly.*”⁴⁰ Také Carl Orff byl přesvědčen, že každé dítě je hudebně

³⁶ Česká Orffova společnost [online], [cit. 06. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/>

³⁷ NOVOTNÁ, Dana. Cesta k tvořivé hudební výchově. *Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství*, č. 9, 2003, s. 7.

³⁸ NOVOTNÁ, Dana. Cesta k tvořivé hudební výchově. *Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství*, č. 9, 2003, s. 7.

³⁹ DRGÁČOVÁ, Rafaela a Jarmila KOTŮLKOVÁ. Česká Orffova společnost – minulost, přítomnost a budoucnost. *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, č. 15, 2007, s. 37.

⁴⁰ DRGÁČOVÁ, Rafaela. *O Pavlu Jurkovičovi na TV Noe* [online POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969 [televizní rozhovor], [cit. 07. 3.2020] Dostupné z: <https://www.facebook.com/spolecnostpavljurkovic/videos/595478074636793/UzpfSTUyMjI3MTUyNzkzMjU2ODoxNDUyNTkyNDcxNTY3MTMx/>

vzdělavatelné. Rafaela Drgáčová dále konstatuje, že zpěv matky či otce je nenahraditelný a že tato činnost by neměla být podceňována.⁴¹

Budoucnost ČOS spočívá v inspiraci všech, pro něž je důležitý celistvý rozvoj osobnosti. Zájemcům budou nadále poskytovány informace o tvořivé hudební výchově založené na idejích Carla Orffa a předsedkyně se také zaslouží o regionální, celostátní a mezinárodní setkávání pedagogů. Cílem budoucího působení je taktéž rozšíření členů ČOS a propagace zařízení.⁴²

Roku 2020 se uskuteční oslava 25. výročí této společnosti a po celé České republice proběhnou koncerty k počtě Pavla Jurkoviče.⁴³

Členem ČOS se může stát kdokoli z nás, a to pouhou registrací na oficiálních stránkách a zasláním členského poplatku. Mezi výhody, které jsou členům poskytovány, patří: informovanost o aktuálních akcích prostřednictvím e-mailu, zvýhodněné ceny kurzů, upřednostnění člena při nedostatku míst na kurzech, možnost stahování didaktických materiálů, komunikace s ostatními členy, získání stipendia zahraničních pobytů jakožto aktivní člen.⁴⁴

2.2.1 Uplynulé a připravované přednášky, semináře a kurzy vycházející z ČOŠ

Než se přesuneme k připravovaným kurzům, uveďme si činnosti, které mohou být jejich náplní. Lektorka Dana Novotná připravila seminář zaměřený na děti mladšího školního věku. Tento program je určen pedagogům ZŠ, ZUŠ, SŠ, gymnázií a učitelům individuální výuky, kteří se přesouvají ke skupinové práci. Jelikož Orffovy přístupy směřují k tvořivosti, kreativitě a radosti, Dana Novotná a její kolegové využívají netradičních pomůcek. Na tomto semináři můžeme kromě práce s Orffovými nástroji zaznamenat činnosti s dalšími pomůckami (boomwhackers apod.). Aby byla hudební výchova pro děti zábavná, pedagog využívá nejrůznějších prostředků, kterými zaujme děti. „*Noty jsou vlastně to poslední,*

⁴¹ DRGÁČOVÁ, Rafaela. *O Pavlu Jurkovičovi na TV Noe* [online POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969 [televizní rozhovor], [cit. 07. 3.2020] Dostupné z: <https://www.facebook.com/spolecnostpavljurkovic/videos/595478074636793/UzpfSTUyMjI3MTUyNzkzMjU2ODoxNDUyNTkyNDcxNTY3MTMx/>

⁴² *Česká Orffova společnost* [online], [cit. 06. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/>

⁴³ DRGÁČOVÁ, Rafaela. *O Pavlu Jurkovičovi na TV Noe* [online - televizní rozhovor], [cit. 07. 3.2020] Dostupné z:

<https://www.facebook.com/spolecnostpavljurkovic/videos/595478074636793/UzpfSTUyMjI3MTUyNzkzMjU2ODoxNDUyNTkyNDcxNTY3MTMx/>

⁴⁴ *Proč se stát členem?* [online], [cit. 07. 3. 2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/AboutUs/Lectors>

do čeho se podíváme a pak zjistíme a naráz uvidíme, co v nich je.”, sděluje pro televizi Blansko Dana Novotná.⁴⁵

Program, který nese název „Hudba nás baví”, zahrnuje práci s řečí, textem, hrou na nástroje, pohybem a obsahuje následující části:

1. Práce s lidovou písní zahrnující rytmické činnosti, hru na Orffovy nástroje
2. Poslechová část, jejíž hlavním tématem je operní hudba a s ní spojená tvorba recitativů a doprovázení árií
3. Probírání nauky formou hry
4. Organizace kolektivu⁴⁶

Dne 27.-29. 3.2020 se měla Praha 9 rozeznít tóny Orffových nástrojů. Právě zde byl na programu jarní seminář „Česká Orffova škola jako zdroj Hudebně-výchovných prvků v soudobé škole.” Místo lektora kurzu měl zaujímat Španěl, Polo Vallejo, dále Lenka Pospíšilová, Ludmila Bajerová, Eva Filipová a Jiřina Jiříčková. Účastníci měli být rozděleni do skupin podle zaměření na konkrétní věkovou kategorii dětí. Připraveny byly kreativní vokální, instrumentální, improvizáční, poslechové a jiné činnosti. Česká Orffova společnost však musela tento kurz z důvodu virové pandemie zrušit. Jestliže to okolnosti umožní, seminář se bude konat opět na jaře příštího roku.⁴⁷

V červenci roku 2020 proběhne mezinárodní kurz v Mikulově. Účastníci budou opět pracovat v duchu Orffova Schulwerku.⁴⁸ Lektori i zde kladou důraz na prožitok, tvořivost, sebereflexi a prohloubení profesních kompetencí.⁴⁹

⁴⁵ NOVÁKOVÁ, Dana. „Hudba nás baví” [online - televizní rozhovor], [cit. 08. 3.2020], Dostupné z: https://www.muzikantik.cz/Kurzy-pro-ucitele-c9_0_1.htm

⁴⁶ NOVÁKOVÁ, Dana. „Hudba nás baví” [online - televizní rozhovor], [cit. 08. 3.2020], 5:15 Dostupné z: https://www.muzikantik.cz/Kurzy-pro-ucitele-c9_0_1.htm

⁴⁷ „Česká Orffova škola jako zdroj hudebně-výchovných prvků v soudobé škole” [online], [cit. 08. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/Course/Detail/22>

⁴⁸ 23rd International Summer Course of Encounter „Traditional ways – New visions” 26. - 31. 7. 2020, Mikulov [online], [cit. 08. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/Course/Detail/23>

⁴⁹ „Česká Orffova škola jako zdroj hudebně-výchovných prvků v soudobé škole” [online], [cit. 08. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/Course/Detail/22>

3 ČESKÁ ORFFOVA ŠKOLA V PRAXI

3.1 Struktura hodiny

Abychom mohli praktikovat hudební a hudebně-pohybové činnosti, je pro nás nezbytná místnost s dostatkem prostoru. Taneční pohyby vykonáváme na neklouzavé podlaze, nábytek je umístěn na bezpečném místě a žáci mají na sobě pohodlný oděv. Nesmíme zapomenout ani na čerstvý vzduch v učebně, kterého dosáhneme pravidelným větráním.⁵⁰ Chceme-li muzicírovat vsedě, uspořádáme židle do kruhu tak, aby žáci viděli na sedícího učitele. Ve výchově a vzdělávání lze využít také hudebně-pohybové chvílky, které slouží k okamžitému odpočinku těla i mysli. Provádíme ji mezi vyučujícími hodinami nebo v rámci jiných předmětů.⁵¹

Před každou hodinou si určíme cíl, k němuž chceme dospět. Hlavní náplní bude zpěv, improvizace nebo pohybová výchova, výjimečně deklamační hra a program k rozvoji hudebních vědomostí. Učitel by neměl opomenout ani drobná cvičení a aktivity sloužící k rozvoji hudebních schopností, které jsou nedílnou součástí přípravy. Pracujeme-li s menšími dětmi, důležitou roli hraje motivace. Charakter již nacvičených písní můžeme při opakování rozvinout hrou na tělo či pohybovými činnostmi.⁵²

3.2 Svazky České Orffovy školy Petra Ebena a Ilja Hurníka

3.2.1 Instrumentální činnosti

Abychom se k mohli přesunout k rytmickým a melodickým nástrojům, je nutno děti nejdříve seznámit s hrou na tělo. Základem veškerých činností je správné držení těla a korektní metodický postup.

Hra na tělo

Mezi prvním a druhým rokem se děti začínají více zajímat o činnosti, které vytváří zvuk. Manipulací s nejrůznějšími chrastícími pomůckami a hrou na tělo rozvíjí jemnou

⁵⁰ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 12

⁵¹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 24, 25

⁵² HRČEK, Richard. *Metodika hudební výchovy v mimoškolních zařízeních*. Krnov: SRPŠ při ped. škole v Krnově, květen 1974

motoriku a vytváří si vztah k hudbě. S tleskáním, pleskáním, luskáním, dupáním se dítě setkává již v raném věku a my si nyní uvedeme správné provedení těchto činností.

Optimálního zvuku při tleskání docílíme tak, že levou dlaň směřujeme mírně vzhůru a pravou rukou se od ní odrážíme. Pleskání provádíme nejčastěji vsedě na lavičce, v sedě na patách nebo v lehkém podřepu stoje mírně rozkročeného. Hrajeme současně oběma rukama nebo střídavě pravou a levou. Jakmile tuto hru na tělo ovládneme, vytváříme crescendo a decrescendo. V hodině hudební výchovy můžeme provádět také podupy, u nichž střídáme pravou a levou nohu. Aktivitu vykonáváme nejčastěji v mírném stoji rozkročeném s rukama v bok nebo vsedě na lavičce. Další možnou hrou na tělo je luskání, které se řadí mezi náročnější aktivity, je však pro děti velmi zábavné. Zvuk vytváříme třením prostředníčku o palec a činnost provádíme oběma rukama. Kromě vytváření příjemného zvuku rozvíjíme také jemnou motoriku.⁵³

Hrou na „echo“ si osvojujeme rytmické motivy, které jsou založené na opakování dvoutaktí, poté vícetaktí. Zprvu děti tvoří stejný zvuk a jakmile pasáž všichni zvládnou, kombinujeme více zvuků současně. Nejdříve provádíme nejpřirozenější hru na tělo a poté své schopnosti uplatňujeme ve hře na rytmické, následně melodické nástroje. Hru na echo lze provádět i seřazováním jednoslabičných a dalších slov do jednoho celku.⁵⁴

Tuto aktivitu lze aplikovat jak u intaktních dětí předškolního a školního věku, tak u osob mentálně postižených. Především při práci s menšími dětmi je důležitá motivace, hudební nadšení a hravost pedagoga.⁵⁵

Rytmické nástroje

Člověk v prvním a v druhém roce života jeví velký zájem o pohyby vytvářející zvuk. Pomocí tleskání, pleskání a dalších her na tělo rozvíjíme jemnou motoriku a připravujeme se ke hře na Orffovy nástroje.⁵⁶ Kvalitní instrumenty je vhodné pořídit kolem třetího roku věku dítěte. Dbáme na to, aby děti nevyužívaly pouze hlasitého hraní, ale aby své místo Zmíněné body dále posuzujeme podle využití mluvozpěvu a dalších faktorů ovlivňujících správnost zpěvu. Jestliže dítě nedoladuje výšku tónů, příčinou může být také nepřesné tonální cítění nebo špatná hudební paměť. K procvičení těchto schopností zaujímala také tichá

⁵³ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 77, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁵⁴ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 77-79, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁵⁵ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 80, 81, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁵⁶ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 72, ISBN 978-80-7367-750-3.

dynamika. Pozornost věnujeme i pomlčkám, které mají v hudební výchově významnou roli. Do pěti let podporujeme všechny projevy spojené s hudbou.⁵⁷ Dítě se při práci s nemelodickými nástroji zaměřuje pouze na jednu osnovu, na níž je zapsána jeho partitura.⁵⁸

Mezi rytmické nástroje řadíme ozvučná dřívka, kastaněty, rolničky, prstové činely, činely, triangel, rumbakoule, bubínek, malý buben, velký buben, tamburínu, rourový bubínek (taktéž drhlo), dětské tympány, gong,⁵⁹ rolničky, zvonek⁶⁰ (hra na některé z hudebních nástrojů uvedena v příloze č. 1)

Hudební nástroje lze také zhotovit z přírodních a jiných materiálů.⁶¹ Záleží pouze na tvořivosti pedagoga, jaké pomůcky k výrobě hudebních nástrojů zvolí. Inspirujme se knihou Gabriely Coufalové, Iva Medka a Jaromíra Synka a uveďme si zde některé příklady:

- ozvučná dřívka z lískového dřeva
- drhla – vytváření zářezů do větve, následná hra paličkou
- kokosové skořápky – po vyhlazení dvou polovin skořápek smirkovým papírem nám klapání ořechů o sebe připomíná dusot koní
- metličky ze špejlí, lžičkové kastaněty, ořechové kastaněty.⁶²

Melodické nástroje

Společným znakem metalofonu, xylofonu a zvonkohry je tvar destiček, jejich umístění a způsob hry. Odlišnost zaznamenáváme v materiálu a poloze znějících tónů. V praxi

⁵⁷ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 121, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁵⁸ HRČEK, Richard. *Metodika hudební výchovy v mimoškolních zařízeních*. Krnov: SRPŠ při ped. škole v Krnově, květen 1974

⁵⁹ HRČEK, Richard. *Metodika hudební výchovy v mimoškolních zařízeních*. Krnov: SRPŠ při ped. škole v Krnově, květen 1974

⁶⁰ SYNEK, Jaromír *Didaktika hudební výchovy I*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2004, ISBN 80-244-0972-0

⁶¹ NOVÁKOVÁ, Dana. „Hudba nás baví“ [online - televizní rozhovor], [cit. 08. 3.2020], Dostupné z: https://www.muzikantik.cz/Kurzy-pro-ucitele-c9_0_1.htm

⁶² COUFALOVÁ, Gabriela a kolektiv. *Hudební nástroje jinak*. Netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2013., ISBN 978-80-7460-037-1

využíváme i běžných melodických nástrojů, například zobcové flétny, violoncella, kytary, trubky, klavíru apod.

- Metalofony – místo zvonů mají kovové destičky, které jsou uspořádány v řadách a rozeznívají se paličkami s plstěnou nebo gumovou hlavicí.
- Xylofony – hra plstěnou nebo gumovou paličkou na soustavě laděných dřevek.
- Zvonkohry – každý tón je tvořen vlastním zvonem či zvoncem, tóny znějí o oktávu výše než metalofony a xylofony, hra pomocí paliček s dřevěnou hlavicí.⁶³

Než se přesuneme k hudebním nástrojům xylofonového typu, pojďme si uvést základy dirigování. Žák by se měl s taktováním seznámit co nejdříve, aby získal průpravu ke hře na tyto nástroje. Lokty směřujeme mírně od těla, hřbet rukou vzhůru a palec je spojen s ukazováčkem.⁶⁴ V pozici sedu nejdříve současně pleskáme oběma rukama do stehů a pružným odrazem navracíme paže na původní místo. To stejné praktikujeme ve vzduchu v úrovni středu těla si představujeme plochu, od níž se odrážíme. Jakmile děti zvládnou tyto dovednosti, postupně se přesouváme k dvoudobému taktu a ke složitějším figurám.⁶⁵

Základní ladění xylofonu, metalofonu a zvonkohry je v C dur. Vyjmeme-li však některé kameny, je možno vést doprovod i v jiných tóninách. Při pentatonické hře odstraníme 4. a 7. stupeň, poté preludujeme na zbylých kamenech dané tóniny. Díky tomu se vyvarujeme půltonovému vztahu mezi tóny a můžeme začít s improvizací. Tyto nástroje jsou umístěny v úrovni kolen sedícího hráče, stojící žák má instrument v oblasti pasu. Údery provádíme dvěma paličkami a hřbet rukou směřujeme vzhůru. Paličku držíme třemi prsty tak, aby zaujímala polohu mezi prvním a druhým článkem ukazováčku a prostředníčku, naproti nim je palec. Dbáme na to, abychom ukazováček nepokládali shora na paličku (zabráníme tak křečovitosti ruky). Celou paži máme uvolněnou a krátkým úhozem rozeznáme kámen. Nejprve nacvičujeme současný úhoz oběma rukama, následuje úhoz každou rukou zvlášť a poté střídavý úhoz oběma rukama ve stejnoměrném rytmu. Základem úhozů při hře melodie bude vždy střídavá hra pravé a levé ruky. Údery křížem využívají zkušenější hráči a nacvičují se následovně: Pravá ruka opakuje určitý tón ve střední poloze, levá rozezná kámen ve vyšší

⁶³ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 21

⁶⁴ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 21

⁶⁵ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 17

a následně nižší poloze v dvojnásobných hodnotách. Při tomto cvičení se musíme vyvarovat doteku paliček, vhodný je proto rovnoměrný úchop kolmo ke kamenům.⁶⁶

Abychom mohli vyrobit nástroj podobný metalofonu, potřebujeme různě velké sklenice. Získáme tak odlišné tóny, které lze doladit požadovaným množstvím vody. Pět pohárů různých tónů položíme vedle sebe a získáme tak pentatonickou řadu. Místo pentatoniky lze využít pouze jednu skleničku, jejíž znění je jedním ze tří tónů základního kvintakordu. Hrajeme ve stoje a opatrně ťukáme na okraj sklenice. Budeme-li kroužit navlhčenými bříšky prstů o okraj skleničky, taktéž vytvoříme krásně znějící tón.⁶⁷

V druhém díle České Orffovy školy nalezneme písně, jejichž společným znakem je práce s pentatonickou řadou. Svazek obsahuje mimo jiné i dvoutónové, třítónové skladby, u nichž klademe velký důraz na výrazovou stránku. Ovládáme-li nápěv písně, doprovodíme ho jednoduchým ostinatem na méně náročné nástroje. Pakliže máme poznatek ke hře na instrument, směřujeme ho ke všem dětem, nikoli pouze k jednomu. Jestliže muzicírujeme ve skupince, oceňujeme dovednosti jedince a jeho přínos pro kolektivní komponování. V publikaci nalezneme především písně vycházející z lidové tvorby, ale také písně dětského folklóru. Jelikož jsou některé skladby velmi náročné, je důležité, abychom pečlivě vybrali píseň přiměřenou věku dětí. Hru na Orffovy nástroje lze doplňovat doprovodem klavíru nebo jiného instrumentu. Sborník obsahuje ostinata, která zkušený učitel jednoduše doprovodí na melodický nástroj.⁶⁸

Navštěvuje-li některý z žáků uměleckou školu, může své dovednosti ve hře na hudební nástroj uplatnit i v klasické škole. Není-li dítě v muzicírování dostatečně zkušené, zvolíme doprovod na prázdné struny nebo zjednodušíme instrumentaci na nástroj. Zmíněné zpestření hodiny může být motivací pro vrstevníky žáka.⁶⁹

⁶⁶ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 21, 22

⁶⁷ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 22

⁶⁸ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 2, Pentatonika*. Praha: Supraphon, 1969

⁶⁹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 2, Pentatonika*. Praha: Supraphon, 1969

Rytmicko-melodické nástroje

Mezi rytmicko-melodické nástroje lze zařadit například dětské tympány (pomocí šroubů ladíme nástroj do tóniky nebo dominanty konkrétní písně), kytaru (využíváme hry na prázdných strunách) apod.⁷⁰

Rytmické hodnoty lze žákům přiblížit pomocí různých délek čar nebo záznamu skutečných not. Vědomosti hudební nauky procvičujeme rovněž formou her (např. vymýšlení slov podle počtu a délek slabik). Melodické kroky můžeme naznačovat pomocí schůdků nebo jejich zobrazením na dvou linkách notové osnovy s tím, že partituru budeme postupně rozšiřovat.⁷¹

Zmiňme si názvy dalších nástrojů, které si můžeme vyrobit. V knize „Hudební nástroje jinak“ nalezneme visací xylofon, hru na plechovky různých velikostí, brnkačku z krabičky od sirek apod. Chceme-li si vyrobit paličky ke hře na xylofon či metalofon, plstěnou hlavicí můžeme nahradit hlavicí korkovou.⁷²

⁷⁰ SYNEK, Jaromír *Didaktika hudební výchovy 1*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2004, ISBN 80-244-0972-0

⁷¹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969, s. 14

⁷² COUFALOVÁ, Gabriela a kolektiv. *Hudební nástroje jinak*. Netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2013., ISBN 978-80-7460-037-1

3.2.2 Vokální činnosti

První setkání dítěte s hudbou „*Skákat se naučíme skákáním, počítat počítáním, číst čtením, kreslit kreslením, nu – a zpívat zpíváním.*”⁷³ Slova Jana Amose Komenského bychom měli mít vždy na paměti a je nežádoucí, abychom hudební nedostatky jedince ihned odsuzovali.

Elementární výchova a věkově přirozené výkony nemají být zprostředkovány drezurou, ale samotným okolním prostředím. Dítě si bere největší příklad z druhé osoby tehdy, zpívá-li pro potěšení. „*Slova učí, příklady táhnou*”⁷⁴ – již lidé starého Říma považovali vhodný vzor za první krok k úspěšnosti. J. A. Komenský i Pavel Jurkovič kladou důraz na zpěv matky. Nenásilné muzicírování má kladný dopad na zájem dítěte o hudbu, rozvoj sociálních vztahů a následnou zodpovědnost za společné dílo při zpěvu či pohybových aktivitách. „*Od jakého věku se může dítě těšit zpěvem? Odpověď je jednoduchá: devět měsíců před narozením*”.⁷⁵ Na tento výrok Harmanna Regenera navážeme a zmíníme poslední třetinu těhotenství. Již tehdy dítě poznává matčin hlas a při jejím zpěvu reaguje na pohyby bránice. Díky těmto okamžikům mezi sebou vytváří hlubší pouto. Ukolébavky jsou nedílnou součástí novorozeneckého života, a jelikož slova nejsou pro jedince srozumitelná, důležitou roli hraje barva tónu a hlasový výraz matky. Rodič by měl s dítětem od prvopočátku mluvit a vést s ním dialog. Jak jistě víme, dítě od útlého věku vytváří tóny a dodává svému sdělení rytmus. Skládá-li matka slova za sebe a libovolně ztvárňuje říkanky, podporuje improvizaci a zpěv dítěte. Tyto činnosti jsou typické pro dvouleté děti, jejichž intonace je často doprovázena pohybem. Zpěv již od pradávna doprovázel první kroky dítěte a mělo by to být samozřejmostí i pro dnešní dobu. Schopnosti dětí začínáme velice brzy rozvíjet a pedagog či rodič je téměř povinen sledovat nadání jedince a jeho náklonnost k určité činnosti, jejíž rozvoj může mít velký význam pro jeho budoucnost.⁷⁶ V domácnostech by neměl být podceňován ani zpěv otce.

V dnešní době se v mnoha případech setkáváme s dívčími sbory a málokdy s chlapeckými. Aby chlapec nepostrádal zaujetí pro hudební činnosti, je i pro něj důležitá

⁷³ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 22, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁷⁴ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 10, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁷⁵ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 13, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁷⁶ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 40, ISBN 978-80-7367-750-3.

přítomnost mužského vzoru – otce nebo pedagoga.⁷⁷ Jakmile je dítě seznámeno se zdroji zvuků, můžeme v omezeném množství využít reprodukované hudby vzbuzující pozornost. Již čtyřleté děti dokáží popsat děj písničky nebo vyjmenovat hudební nástroje, které se zde objevují.⁷⁸

Základem pro deklamaci slov a zpěv je správný dech. U malých dětí není nutno uplatňovat velké množství dechových cvičení, ale je doporučeno podpořit rozvoj hloubky dechu (hra na lokomotivu, bzučení včel, foukání do bublifuku). Při intonaci i hře na hudební nástroje dbáme na správné držení těla a nedopouštíme se zvedání ramen.⁷⁹ Mezi průpravné činnosti můžeme zařadit rytmická cvičení opřená o deklamaci slov. Znamená to společné vyslovování jmen v různém rytmu a ve sborovém, skupinovém i individuálním provedení. Poté se přesouváme ke hře na tělo, na bicí nástroje nebo chůzi v určitém rytmu. Další činností může být předtleskávání čtvrtových či jiných hodnot a tvoření slov tak, aby bylo metrum zachováno. Těžší variantou je uvedení slov do více taktových modelů.⁸⁰ Následuje opakování rytmických struktur podle vzoru pedagoga, nejdříve slovní formou, poté hrou na tělo nebo bicí Orffovy nástroje.⁸¹

Říkadla jsou východiskem pro počáteční hodiny hudební výchovy. Jejich důležitou vlastností je sugestivní rytmus, akustické zákony a rým. Abychom děti zaujali již před nácvičkou samotné skladby, využijeme motivaci, díky níž získáme pozornost žáků. Pedagog nejdříve přednese říkadlo a poté se ptá dětí, zda by mohly zopakovat jednotlivé fráze. Jakmile tento krok zvládneme a společně odříkáme celek, přesuneme se k obměňování jeho charakteru (p, f, mf, lento). Povahu říkadla lze měnit i v průběhu, a to vytvářením crescendo či descrescenda.⁸²

Jako další činnost můžeme uvést společnou recitaci krátkých figur. Žáci opakuji již procvičené fráze říkadla a snaží se udržet jejich tempo. Pedagog mezitím přednáší celé cvičení a následně přenechává schéma skupince dětí nebo jednotlivcům. Výslednou činností je rozdělení žáků na dvě skupiny a současné opakování různých schémat (kapka, kapička).

⁷⁷ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 41, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁷⁸ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 124, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁷⁹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 12

⁸⁰ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 14, 15

⁸¹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 16

⁸² HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 11., 12

Nachází-li se v některém zadání pomlka, děti v této pauze tlesknou a postupem času udržují tempo i bez tohoto zvuku. Mezi další hry patří kánon, vytváření doprovodu hrou na tělo nebo na Orffovy nástroje. Chceme-li do hodiny zakomponovat instrumenty, poskytneme dětem prostor pro vlastní výběr nástrojů. Žáci začnou uvažovat nad tóny, které jsou vhodné pro konkrétní říkadlo a přemýšlí nad tím, co mohou jednotlivé zvuky vyjadřovat a jakou dodávají říkadlu atmosféru. Jako další hru můžeme uvést dialog mezi dospělým a dítětem, jehož principem je vynechávání rýmujících se slov – již některé čtyřleté děti jsou schopny pojem doplnit.⁸³

Počátky zpěvu jsou založené na dvou tónech v sestupné terciové příbuznosti. Zaměřujeme se především na žáky, kteří nedovedou zpívat v žádné poloze. V tomto případě volíme následující cvičení.⁸⁴

- Určený žák 3x zvolá jméno spolužáka (vždy o trochu silněji, potřetí drží jednu slabiku déle)
- Opakování krátkých otázek v intervalu sestupné malé tercie „Pročpak?“, „Kam jde?“ v různých výškách začátečních tónů
- Napodobení hlasu kukačky

Zvládneme-li tento krok, přesuneme se k třítónové zpěvu a následnému dialogu mezi pedagogem a žákem nebo mezi žáky navzájem. Učitel či dítě melodizuje otázku a druhá osoba na dvou nebo třech tónech odpovídá. Ovládneme-li sestupnou tercii sol – mi, přistoupíme k tónu „re“ a „do“. Abychom předcházeli špatnému zafixování sluchové orientace, můžeme jako průpravu pro další muzicírování zvolit pentatonickou improvizaci. Také vedeme děti ke skupinovému a individuálnímu zpěvu, nikoli pouze ke sborovému. V případě, že dětem dělá potíže zpěv tónů vyšších než g1, rozšiřujeme hlasový rozsah napodobováním zvuků zvířat, které předzpíváváme v horních polohách.⁸⁵

Pro nácvik skladby je důležité, aby byly děti nejdříve seznámeny s melodií písně. Před samotným nácvikem intonuje pouze pedagog, děti poslouchají. Abychom podpořili osvojení textu, je možno použít obrázky, které odpovídají jednotlivým motivům písně. Děti si díky tomu rychleji zapamatují text písně a zpěv pro ně bude zábavnější. Při nácviku bychom

⁸³ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 11-12

⁸⁴ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 1.3

⁸⁵ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 13-14.

se měli vyvarovat nemelodickému „přeřikávání“ textu písně a dodržování stejného tempa u všech skladeb. Velký důraz klademe na výslovnost a dynamiku.⁸⁶ Neprozradíme-li název skladby, můžeme vyzvat děti, aby samy píseň pojmenovaly. Z poslechu lze také slovně vyjádřit emoce a atmosféru.⁸⁷

Jakmile dokážeme zaintonovat lidovou píseň, přesuneme se ke hře na štafetu. Pedagog recituje část textu písně a děti pokračují v jeho přednesu. Zmíněné cvičení slouží jako průprava k následující činnosti „otázky a odpovědi“, kdy pedagog pomocí Orffových nástrojů vytvoří otázku (rytmicky útvar, který bude končit na lehkou dobu) a žák na dotaz reaguje (rytmizace ukončená na těžkou dobu). Další možnou aktivitou je opakování rytmických a následně melodických úseků po pedagogovi. Tato hra nese název „na ozvěnu“ a provádíme ji hrou na tělo nebo na Orffovy nástroje. Následujícím krokem může být procvičování jazykové stránky řeči, kdy rytmický úryvek zmelodizujeme a přidáme k němu text.⁸⁸

S rondovou formou se můžeme setkat u Haydna nebo Beethovena. Budeme-li vkládat různá říkadla mezi opakovaný refrén písně, je možno schéma „A – B – A – C – A – D – A“ vytvořit i v hodině hudební výchovy. Pakliže se nám podaří první krok, přesuneme se k obtížnější alternativě tohoto cvičení. Celá třída zpívá refrén skladby a jedinec tvoří kontrastní díly „B – C – D.“. Žák intonuje na dvou či více tónech a pedagog ho bez velkých nároků slovně oceňuje. Tato aktivita je vzhledem ke své náročnosti aplikována ve třídách starších dětí.⁸⁹

V knize Pavla Jurkoviče můžeme najít také různé podoby ptačích hlasů v notovém provedení. Díky 2/4 taktům lze současným zpěvem ztvárnit vícehlas a intonaci můžeme obohatit pohybem.⁹⁰

Vokální, rytmickou a melodickou složku neustále propojujeme a do hodiny hudební výchovy zahrnujeme také zpívané pohádky.⁹¹ Příběhy můžeme nacvičit jak v klasické škole, tak v mateřské škole. U mladších dětí máme na paměti jejich omezenou pozornost, proto

⁸⁶ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 60 - 63, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁸⁷ JENČKOVÁ, Eva. Hudebně pohybová výchova (úskalí a inspirace). *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, č. 4, 1992/1993, s. 59-60

⁸⁸ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s.16

⁸⁹ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 32, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁹⁰ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 99, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁹¹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 91

celek prokládáme vyprávěcí nebo dramatickou činností, písničkami, říkadly a tancem.⁹² Nesmíme zapomenout ani na písně, které jsou vázány na zvyky a obřady. Příležitostmi pro zpěv jsou také Velikonoce, Vánoce nebo narozeniny a svátky dětí, při nichž se vrstevníci učí úcty k druhému.⁹³ Pavel Jurkovič často odkazuje na knihu Aleny Tiché „Učíme děti zpívat“. Uvedme si několik postupů, jak pracovat s nezpívajícími dětmi a zaměříme se na rozvoj dětského hlasu. Mladší děti si zpočátku neuvědomují nedostatky ve zpěvu a jestliže žák kolem sebe nemá dostatečné množství pěveckých vzorů, hlas se nerozvíjí. S přibývajícím věkem jedinec začíná svůj zpěv srovnávat s ostatními a uvědomovat si svůj nečistý zpěv. Jestliže dítě neustále kritizujeme a okřikujeme jeho znělé broukání ve vyšších polohách, jedinec bude zpívat pouze ve středních polohách a z důvodu ochabování nevyužívaných svalů dojde také k neznělé mluvě. Jestliže pěvecký vzor není správný a je založen na tvrdých začátcích a hrubém prsním rejstříku, potlačuje to čistě znějící hlavový tón. Mateřská a základní škola má velký vliv na zpěv žáka. Intonuje-li učitel převážně v nízkých polohách a využívá-li silné hry na hudební nástroj, dítě ztrácí možnost pracovat s lehkým, hlavově znějícím tónem a má tendenci klavír nebo jiný instrument překřikovat.⁹⁴

Při práci s rejstříky dbáme na to, abychom hrudní zpěv zbytečně nepoužívali ve vysokých polohách (může dojít k poruše hlasivek). Naším cílem je vytvořit smíšený hlas, který je kombinací hrudního, hlavového a středního rejstříku.⁹⁵ Jestliže si řekneme, že budeme zpívat lehce a vzdušně, lépe se nám podaří vytvořit hlavový rejstřík. Slabý a lehký hlavový tón využíváme především v začátcích nápravy nezpěvnosti. Hrudní tón se naopak pojí se silou a vášní, střední poloha s jasnou. K postupnému rozvoji hlasu využíváme různou polohu, dynamiku a hlas sjednocujeme zpěvem vzestupných i sestupných melodií. Při zpěvu v nižších polohách dbáme na využití rezonance v přední masce hlavy a na jemné nasazení tónu, který se ve vyšších polohách rozezní. Hrdlo a čelist jsou po celou dobu uvolněné.⁹⁶

Paralelně se zpěvem rozvíjíme také další hudební schopnosti, mezi které řadíme hudební sluch, hudební paměť, hudební představivost, rytmické cítění a tonální cítění. Jedná se o schopnost porovnat polohu dvou skupin tónů, uchovat naučené písničky v paměti,

⁹² JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 99, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁹³ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 106-108, ISBN 978-80-7367-750-3.

⁹⁴ TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014., s. 9-13, ISBN 978-80-262-0648-4

⁹⁵ TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014., s. 17, ISBN 978-80-262-0648-4

⁹⁶ TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014., s. 13-22, ISBN 978-80-262-0648-4

využívat hudební zkušenosti, ovládat metrum a rytmus, uvědomovat si zpívané tóny ve vztahu k hraným akordům apod. Hudební úkoly přizpůsobujeme hudebním schopnostem dětí. Abychom dítě činností neodradili, méně zkušenému zpěvákovi zadáme jednodušší úkoly, například porovnávání délky a síly dvou tónů. U zkušenějších dětí můžeme využít znázornění pohybu melodie rukou, určení výšky tónů apod.⁹⁷

⁹⁷ TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014., s. 24.,. ISBN 978-80-262-0648-4

Abychom mohli posoudit pěvecké předpoklady dítěte, budeme postupovat následovně:

- Dítě zpívá libovolnou píseň
- Jestliže zpívá v příliš nízké poloze, první frázi písně začneme intonovat ve vyšší poloze a dítě se k nám přidává
- Neuspějeme-li s druhým bodem, motivujeme žáka ke hře „na ozvěnu“, kdy po pedagogovi opakuje zvuk kukačky
- Na hlásku „u“ vytváříme vzestupné i sestupné glissando a pozorujeme hlasový rozsah dítěte (motivace meluzíny).

Do hodiny hudební výchovy můžeme zahrnout také tyto aktivity:

- Žák hledá chybu, kterou pedagog záměrně vkládá do písničky
- Poznává píseň podle hrané melodie nebo vybírá jednu ze tří písní, která je totožná s hraným rytmem
- Dozpívává poslední tón melodie
- Určuje, zda je hraná píseň ukončena nebo ne⁹⁸

Existuje několik příčin, proč děti zařazujeme mezi “nezpěváky”. Můžeme se setkat s žákem, který je “Hudebně nerozvinutý, a proto nerozezpívaný” a “Hudebně rozvinutý, avšak nerozezpívaný”. Větší část “nezpěváčků” tvoří druhá skupina a pracujeme s nimi na základě individuálních hudebních předpokladů.⁹⁹

S nápravami nezpěvnosti začínáme pracovat již v předškolním věku, kdy dítě není tolik blokováno sebekritičností a náprava zpěvu proto probíhá rychleji než u starších dětí. Volíme lidové písně, v nichž melodie postupuje z vyšší polohy do nižší a využíváme přitom hlavový tón. “Skákal pes, Pec nám spadla, Rybička maličká, To je zlaté posvícení” apod. Upřednostňujeme písně zahrnující tóny kvintakordu a vyhýbáme se těm, které mají vzestupnou řadu tónů.¹⁰⁰ Místo textu lze využít zvukomalebných slabik, díky nimž se děti více zaměří na melodii písně. Skladbu můžeme podpořit pohyby ruky, znázorňující odlišnou výšku zpívajících tónů. Hry na rozlišování délky, síly, barvy, výšky, souznění tónů nalezneme v knize Aleny Tiché.¹⁰¹

⁹⁸ TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014., s. 23-25, ISBN 978-80-262-0648-4

⁹⁹ TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014., s. 25-33, ISBN 978-80-262-0648-4

¹⁰⁰ TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014., s. 47-48, ISBN 978-80-262-0648-4

¹⁰¹ TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014., s. 49-60, ISBN 978-80-262-0648-4

Hudební představu můžeme podpořit grafickým znázorněním melodie, tzv. schody, aby si děti uvědomily, kdy a jak melodie stoupá a klesá. Poté postavíme zvonkohru tak, aby horní kameny směřovaly vzhůru a melodii zopakujeme hrou na hudební nástroj.¹⁰²

Tvořivá intonace:

- Zpěv známé písně, která obsahuje dva až tři tóny kvinakordu
- Děti z těchto tónů vytvářejí vlastní melodii na tentýž text a při zpěvu mohou znázorňovat průběh melodie pohybem ruky
- Vlastní melodii doplní textem, který zadá pedagog
- Text nahrazují vlastními slovy
- Melodii si ukazují na intonačních schodech a následně ji znázorní na papír (pomocí čárek apod.)
- Společný zpěv nové melodie¹⁰³

Nácvik správných hudebních návyků by měly být založen především na motivaci a hře. Podporujeme správné držení těla při zpěvu ve stoje, pěveckém sedu a kleku na patách. Dále dbáme na správné držení těla, polohu hlavy při zpěvu, prohlubujeme dechové funkce, posilujeme pružnost svalů, procvičujeme správné hospodaření s dechem.¹⁰⁴ Zaměřujeme se také na měkký nástup tónů (představa hlásky “h”), snažíme se o přesvědčivý hlasový začátek, rozeznění tzv. masky i kopule. Nedaří-li se nám vytvořit hlavový tón, zpíváme dvojhlásku “Ou”, čímž se uvolňuje hrtan. Jelikož pracujeme s mluvidly, musíme také uvolnit čelist, artikulační aparát, jazyk a zaměřujeme se na práci úst. Jelikož každou samohlásku tvoříme na odlišném místě dutiny ústní, některá zní světle, jiná tajemně. Vokály se snažíme vyrovnat a sjednotit jejich barvu. Nejdříve zpíváme na jednom tónu, poté přecházíme do melodie.¹⁰⁵

¹⁰² TICHÁ, Anna. Učíme děti zpívat . Praha: Portál, 2014., s. 65, ISBN 978-80-262-0648-4

¹⁰³ TICHÁ, Anna. Učíme děti zpívat . Praha: Portál, 2014., s. 70, ISBN 978-80-262-0648-4

¹⁰⁴ TICHÁ, Anna. Učíme děti zpívat . Praha: Portál, 2014., s. 104, ISBN 978-80-262-0648-4

¹⁰⁵ TICHÁ, Anna. Učíme děti zpívat . Praha: Portál, 2014., s. 104-131, ISBN 978-80-262-0648-4

3.2.3 Pohybové činnosti

Při senzomotorickém učení musíme pamatovat na správný metodický postup a na zpětnou vazbu, která žáky motivuje k dalším činnostem. Pohyb je prostředkem, který dětem v mnoha případech zpřístupňuje cestu k hudbě. Princip nápodoby hraje zvláště u mladších dětí velkou roli a je důležité, aby pedagog správně vykonával pohyb a intonoval píseň. Zpočátku se zaměříme pouze na pohyb v prostoru, který obohacujeme různými zvuky. Následuje práce s tóny, melodií, rytmem a pohybovými prvky. Zprvu děti často sledují své tělo, ale postupně se v činnostech zdokonalují a vytvářejí koordinované pohyby, které lze propojit s hudební předlohou. Nejdříve volíme lidové a umělé písně, poté vícedílné skladby písňové formy. Doporučená je také práce s rondem nebo variační kompozicí.¹⁰⁶

Budeme-li kombinovat hudební a pohybové prostředky, docílíme aktivního prožitku. Jejich propojením přibližujeme dítěti umění a rozvíjíme tělesnou, estetickou, mravní i rozumovou stránku jedince. Hudebně-pohybová výchova je potřebná pro celkový rozvoj osobnosti a provází jedince po celý zbytek života.¹⁰⁷ Zahrnuje rytmicko-pohybová cvičení, průpravnou část a také pohybové a taneční hry.¹⁰⁸

Pedagog František Bartoš považuje dětské hry za tělesný i duševní rozvoj jedince. V dnešní době se mnohdy setkáváme s činnostmi vykonávanými v sedě a je důležité, abychom se vraceli k aktivitám, které byly v minulosti často realizovány v přírodě. Mnoho písní a říkadel je doprovázeno pohybem, což nám dokazuje mimo jiné hra „Na slepou bábu“, „Kolo, kolo Mlýnské“ nebo „Na čížečka“.¹⁰⁹ Neodpovídá-li zpěv požadované kvalitě, pohyb nebo hru zjednodušíme.¹¹⁰ Všechny zmíněné činnosti jsou založeny na účasti všech dětí a nemají soutěžní charakter. Lze je aplikovat jak ve školním prostředí s vrstevníky, tak v domácím prostředí se sourozenci, rodiči nebo s prarodiči.¹¹¹ Míra zapojení pohybových chvil do hodiny tělesné výchovy závisí na věku žáků. Čím jsou děti mladší, tím je kladen větší důraz na fyzickou stránku jedince. Neznamená to však, že u starších žáků tyto činnosti

¹⁰⁶ KNOPOVÁ, Blanka. Senzomotorika a hudebně pohybové činnosti. Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní, č. 4, 1992/1993, s. 55 - 56

¹⁰⁷ HRČEK, Richard. *Metodika hudební výchovy v mimoškolních zařízeních*. Krnov: SRPŠ při ped. Škole v Krnově, květen 1974, s. 45

¹⁰⁸ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 88-93

¹⁰⁹ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 65, ISBN 978-80-7367-750-3.

¹¹⁰ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 81, ISBN 978-80-7367-750-3.

¹¹¹ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 68, ISBN 978-80-7367-750-3.

opomeneme. Abychom docílili lepší koncentrace a pozornosti, témata vyučovacích hodin prokládáme pohybovými chvilkami. Docílíme tak uvolnění těla i duše a zajistíme lepší výkon třídy. Hudebně-pohybová cvičení by měla na sebe navazovat a společně tvořit smysluplný celek. K propojování jednotlivých částí můžeme použít různé pomůcky, například míč. Polohou předmětu je možno udávat výšku zpívaných tónů, vytvářet rytmus pomocí jeho předávání nebo vykonávat improvizované taneční pohyby s pomůckou. Celkový denní plán se odvíjí od nálady dětí a zájmu o program. Je tedy nutno, aby byl pedagog kreativní, dokázal improvizovat a přizpůsobovat činnosti momentální situaci ve třídě.¹¹²

S mladšími dětmi podněcujeme nervosvalovou soustavu. Chůze po čtyřech, plazení nebo skákání po jedné noze rozvíjí hrubou motoriku a s tím i ovladatelnost pohybů při tanci. Než se přesuneme k náročnějším pohybovým činnostem, měli bychom svou pozornost zaměřit na správné držení těla a pohybovou průpravu. Důležitou roli hraje opět motivace přizpůsobená věku dětí. Abychom včas podchytili ztrátu zájmu nebo únavu žáků, průběžně pozorujeme výrazy dětí a rytmus dýchání. Přepětí bývá spojeno se zadržným dechem, proto v těchto situacích aktivujeme střed těla a vyzýváme žáky k výdechu na určitou hlásku nebo recitaci říkanky.

Při práci s menšími dětmi můžeme využít aktivity, které podporují spontánní mezipohyby nebo hlasové projevy. Hry a hudebně-pohybové činnosti jsou v publikaci „Česká Orffova škola“ uvedeny jako modely, které získávají elementární potenciál tehdy, bude-li pedagog obměňovat činnosti v závislosti na věku, náladě dětí a okolnostech ovlivňujících výuku.¹¹³

Běh, chůze

Jelikož běh a chůzi vykonáváme od raného věku, je důležité mít na paměti jejich správné provedení. U všech činností dbáme na správné držení těla, u chůze se navíc zaměřujeme na nenásilně vypjatou hrud' a přímé držení hlavy. Sledujeme také tempo chůze, propínání nohou v kolenou, způsob pokládání chodidla na podlahu a pohyby doprovázející chůzi (kymáčení do stran apod.). U dětí mladších sedmi let nevykonáváme rozložené cvičení chůze, ale zdokonalujeme ji postupně.¹¹⁴ Činnost podporujeme potlesky na první dobu, dvěmi

¹¹² HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 84

¹¹³ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 84, 85

¹¹⁴ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 92

potlesky na druhou dobu, citlivým pérováním v kotnících nebo podupy výkročnou nohou. Běh často vykonáváme v rytmu osminových hodnot a lze ho kombinovat například s chůzí. Činnost provádíme především v kruhu, řadách nebo v zástupech a můžeme ji obohatit vyšším zvedáním kolen, skokem přísunným nebo jednoduchými tanečními kroky. U starších dětí využíváme také práci ve dvojicích nebo běh se složitějšími změnami půdorysných tvarů.¹¹⁵

Hudebně-pohybová cvičení

Hudebně-pohybová cvičení vykonáváme jak v předškolním zařízení, tak ve škole, na táborech a v jiných mimoškolních programech. V mateřské škole tyto aktivity zařazujeme do rušné části. Slouží k zahřátí organismu a soustředění. Žáci běhají po místnosti a jakmile zazní smluvený signál, tuto činnost přeruší (smluveným znamením může být střídavá hra na buben a triangl nebo na jiný instrument). Běh a stoj na místě lze obměňovat různými činnostmi. Signálem může být slovo, smluvený počet úderů na nástroj, konkrétní barva tónu, výška tónů nebo změna dynamiky. Požadujeme-li náročnější variantu hry, aktivitu kombinujeme se smyslem pro prostorovou orientaci (sed zkřížný pravou přes levou nebo levou přes pravou zády k učiteli, běh do rohu místnosti apod). Zprvu volíme běh mimo rytmus, postupně se přesouváme k rytmické chůzi, poskočným krokům, klusu nebo tanečním krokům ve 3/4 taktu. Pro správně provedení činnosti volíme pouze dříve procvičené pohyby.

116

Reakce na podnět, soustředění

Dalšími možnými činnostmi jsou aktivity podporující reakci na podnět a soustředění. Děti nejdříve rozeznávají zvuky různých nástrojů a výšku tónů. Jakmile tyto činnosti procvičíme, můžeme se přesunout k nejrůznějším hrám. Všichni žáci stojí v zástupu nebo ve dvojicích zády k sobě a na zvuky reagují. Je-li tón vysoký, míč předáváme kamarádovi nad hlavou, při nízkém tónu mezi nohama a při střední poloze ve výšce pasu. Můžeme zvolit také pohybovou improvizaci (různými částmi těla reagujeme na polohu tónů) nebo pomyslnou kresbu na zemi a ve vzduchu.¹¹⁷

¹¹⁵ HRČEK, Richard. *Metodika hudební výchovy v mimoškolních zařízeních*. Krnov: SRPŠ při ped. Škole v Krnově, květen 1974, s. 46 - 47

¹¹⁶ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 84, 85

¹¹⁷ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 84, 85

Práce s rytmem

Přítomnost rytmu zaznamenáváme ve větách, při chůzi, ale můžeme se zaposlouchat také do tlukotu srdce.¹¹⁸ Chceme-li vykonávat činnost směřující k rozvoji rytmických dovedností, využijeme například následující hru s míčem. Jakmile procvičíme předávání pomůcky v kruhu, přesuneme se k její alternaci, která podporuje rytmické cítění. U mladších dětí předáváme míč

v intervalu metra a pracujeme také s jednoduchými říkadly, u starších dětí využíváme náročnějších rytmů. Následujícími aktivitami mohou být reakce na změnu rytmu, opakování pohybu spojeného s hrou na tělo nebo převedení tělesného vyjádření do rytmicko-melodické složky.¹¹⁹

Práce s tempem

Tempo určuje rychlost pohybu v čase.¹²⁰ Tento hudební prostředek je velmi rozmanitý a na jeho základě lze vykonávat několik činností. První možností je chůze a běh za doprovodu Orffových nástrojů. Dále můžeme vyzvat jedince, aby vytleskával tempo své chůze. Ostatní žáci poslouchají hru na tělo a přizpůsobují tomu vlastní chůzi, běh nebo skoky. Třetí variantou je udávání rytmu pomocí dirigování. Pedagog znázorňuje schéma 2/4 taktu a žáci na něj ve správném rytmu reagují (u starších dětí lze využít také 3/4 nebo 4/4 takt). Jakmile paní učitelka dokončí dirigentskou činnost, předává štafetu dítěti. Žáky je nutné seznámit také se změnou tempa, které docílíme accellerandem a ritatdandem. V tomto případě můžeme jako motivaci zvolit například rozjezd a dojezd dopravních prostředků.¹²¹

¹¹⁸ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012., s. 77, ISBN 978-80-7367-750-3.

¹¹⁹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 86

¹²⁰ Hudba, zvuk [online], [cit. 21. 3.2020] Dostupné z: <https://www.humanart.cz/wiki-slovník-170-tempo.html>

¹²¹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 86

Práce s dynamikou

V případě práce s dynamikou je svalové napětí závislé na síle podnětu, konkrétně na hlasitosti hudby.¹²² Žáci sedí v kruhu a pedagog vyzve jedno dítě, aby vytleskávalo určitý rytmus. Ostatní vrstevníci se k němu postupně přidávají a vytváří tak hlasitější zvuk. Jakmile se všichni žáci účastní hry na tělo, postupujeme opačným způsobem. Dynamiku lze procvičovat také reagováním na hlasitost skladby. Pohyby prstů znázorňují piano, zapojení celého těla naopak forte. Alternativou je tvoření dvojic při tichém znění tónů a vícečlenných skupin při poslechu hlasitějších tónů. Můžeme využít také zvětšování a zmenšování kruhu při změně dynamiky nebo tichou, hlasitější a nejhlasitější chůzi.¹²³

Kromě již zmíněných hudebních prostředků je vhodné, abychom do hodin zahrnuli také hry s legatem a staccatem (třukání míčem o zem x kutálení míče z ruky do ruky), prostorovou orientaci (děti se pohybují volně v prostoru a po zaznění tónů vytvoří dvojici s kamarádem) a rozpoznávání začátku a konce fráze skladby (žáci chodí v kruhu podle směru hodinových ručiček a při každé další frázi písně mění směr chůze).¹²⁴

Průpravná cvičení

Svou pozornost bychom měli zaměřit na průpravná cvičení, kterými zabráníme zraněním a předejdeme špatně vykonanému stoji a sedu při zpěvu a hře na Orffovy nástroje. Pohybová průprava zahrnuje cviky podporující správné držení těla, průpravu pohybu paží, pérování a výskoky, chůzi, běh, poskočné kroky a cval. Tuto část tělovýchovy praktikujeme převážně bez doprovodu.¹²⁵

Prvním cvikem je sed zkřížený pravou přes levou nebo levou přes pravou. Záda jsou rovná, nohy zaujímají polohu pravého úhlu, ruce máme položené na kolenou a střídáme kulatá a rovná záda. Další variantou podpory správného držení těla je sed zkřížený, při němž zvedáme a povolujeme ramena nebo mírně otáčíme hlavou a trupem do stran. Sedíme-li na lavičce nebo židli, celá plocha chodidel doléhá na zem a nohy jsou mírně rozkročené. Horní končetiny nejdříve zvedneme do předpažení, poté do vzpažení a protahujeme celé tělo

¹²² KNOPOVÁ, Blanka. Senzomotorika a hudebně pohybové činnosti. Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní, č. 4, 1992/1993, s. 56

¹²³ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 86, 87

¹²⁴ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 87

¹²⁵ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 88

(3x). Ve stoji následně střídáme stoj na přední části chodidel se stojem spatným. S výdechem své tělo uvolníme do hlubokého předklonu a obratel po obratli rovnáme záda. Po celou dobu dbáme na podsazení pánve a bradu směřující k hrudi.¹²⁶

Procvičení paží

Než se přesuneme ke hře na tělo a Orffovy nástroje, zmiňme cviky k procvičení paží. Nejdříve protřepeme ruce a střídáme rozevírání dlaní s návratem do pozice pěsti. Následně ruce upažíme a uvolněným předloktím pohybujeme vpravo a vlevo. Další činností je pérování v kolenou (střídání stoje spatného a stoje rozkročného pravou vpřed, paže zaujímají polohu skrčmo, upažmo, před rameny). Pokračujeme v mírném stoji rozkročném a vytleskáváme jednoduché rytmické motivy. Nejdříve hrajeme půlové hodnoty a podporujeme je mírnými pohyby v kolenou, poté se přesouváme ke hře čtvrtových hodnot (tentokrát bez doprovodného pohybu). Zaujímáme-li stoj spatný s mírným podřepem, můžeme přistoupit k pleskání. Nejprve vytváříme zvuk oběma rukama, následně střídáme pravou a levou dlaň. Pro změnu činnosti využijeme poskoky a pokračujeme v další aktivitě. Abychom procvičili švihy paží, v kruhu si házeme s imaginárním míčem (pohyb procvičujeme také s reálným předmětem).¹²⁷

Výskoky

Pérování a výskoky vykonáváme ve stoji spatném s rukama v bok a svou váhu přenášíme na špičky a zpět. Průpravu skoků doprovázíme hrou na bicí nástroj, který určuje tempo pohybů. Do hodiny hudebně-pohybové výchovy můžeme zahrnout také pérování na nártách nebo v kolenou. Zmíněné cvičení zakončíme snožnými skoky.¹²⁸

Chůze

Průpravou chůze jsou všechna cvičení, u nichž si uvědomujeme správné držení těla. Pohyb zdokonalujeme postupně a dbáme na dotažení kolen a měkké našlapování. Chůzi vykonáváme v kruhu, ve dvojicích nebo v řadě s držením se za ruce a tempo chůze přizpůsobujeme rytmu říkanky nebo písňě. Následně pohyb procvičujeme samostatně

¹²⁶ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 88, 89

¹²⁷ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 89, 90

¹²⁸ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 91

na reprodukovanou či hranou skladbu.¹²⁹ Na základě změny tempa lze měnit charakter běhu a chůze. Abychom v žácích vzbudili intenzivní prožitek, aplikujeme do vyučovacích hodin hry vyžadující společenství a pravidla. Důležité je zachování základní myšlenky, obměna choreografie a hudebního námětu, který závisí na kreativitě a fantazii dětí.

Běh

Jakmile ovládáme pérování, přistoupíme k hladkému běhu po předních částech chodidel. Cvičíme při hudbě, poslechu flétnových skladeb a v kratších intervalech i při zpěvu. Běh doplňujeme vysokým zvedáním kolen a zakopáváním. Činnosti vykonáváme v běhu zástupném nebo slalomovém. Aktivita slouží jako průprava k tanečním pohybům.¹³⁰

Poskočné kroky vychází z pérování a výskoků. Zahrnujeme mezi ně mělké, vysoké poskočné kroky, rovnoměrný odraz a u starších žáků poskočné kroky ve 3/4 taktu. Po celou dobu dbáme na uvolněná ramena. Přisunné kroky praktikujeme upažmo a do hodiny můžeme zahrnout prostý nebo pérovaný prisunný krok nebo cval s vysokým zvedáním kolen.¹³¹

Pohybové a taneční hry

Díky těmto činnostem rozvíjíme celkovou osobnost dítěte a do hodiny hudebně-pohybové výchovy je aplikujeme po průpravné části. Aktivita lze obměňovat na základě námětů pedagoga nebo žáků, čímž se stávají pro děti zábavnějšími. Zmínit můžeme hru „Zlatá brána“, „Sil Petr proso“, „Halí, belí“, „Cibulka“ a mnoho dalších.¹³²

¹²⁹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 92

¹³⁰ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 92

¹³¹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 88, 89

¹³² HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 88, 89

3.3 Přístupy k osobám sluchově postiženým

Podle Carla Orffa má každý člověk předpoklady pro elementární hudbu a výjimkou nejsou ani osoby handicapované. Autor Schulwerku položil základy alternativní hudební výchovy pro klasické školy i pro školy samostatně zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona. Obecné principy Orffova Schulwerku je nutné uplatňovat u výchovy a vzdělávání všech žáků, u osob mentálně postižených klademe na některé oblasti větší důraz než v běžných školách.¹³³

Zapojením všech smyslových orgánů rozvíjíme vnímání a představivost. Do hodiny je vhodné kromě hudebního umění zakomponovat také výtvarnou činnost, dramatické umění nebo tanec. Zásluhou těchto aktivit se u jedinců rozvíjí emocionální citění, motorické a komunikační dovednosti i kognitivní procesy.¹³⁴

Dalším principem je hra na Orffovy nástroje. Žákům je prostřednictvím instrumentů umožněna jiná komunikace než slovy a díky muzicírování můžou vyjadřovat radost i smutek. Zásadou při práci s osobami mentálně postiženými je také jednota pohybu, řeči, muzicírování a princip improvizace. Jelikož pedagog své nároky přizpůsobuje situaci, věku a úrovni dětí, také hru na jednotlivé nástroje můžeme zjednodušit. Melodickou hru na xylofon lze nahradit bordunovým tónem nebo ostinátním doprovodem a přesto docílíme rytmické improvizace. Důležitou roli hraje také práce v kolektivu, kdy se dítě učí přizpůsobit druhým, přijímat jiného žáka, být empatický, poslouchat ostatní, spolupracovat, posilovat sebedůvěru apod.¹³⁵

Na počátku hudební výchovy stojí slova, která jsou obsažena v písních, říkadlech i příslovích. Děti vnímají zpěv speciálního pedagoga a z hovorové řeči se přesouvají k písni. Prostřednictvím práce s říkadly děti objevují výrazové hudební prostředky a vytváří si tak větší emocionální vztah k hudbě. Také u osob s mentálním postižením využíváme vokálních, instrumentálních i pohybových činností. Práce s těmito žáky zahrnuje aktivity spojené s rytmem, melodií, tempem, dynamikou, barvou tónů a formou, stejně jako v běžné

¹³³OSVALDOVÁ, Margaréta. Rozvoj hudobnosti, kognitívnych a komunikačných schopností detí s mentálnym postihnutím prostredníctvom Orffovho Schulwerku. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, č. 25, 2015, s. 354 - 369 ISSN 1211-2720.

¹³⁴OSVALDOVÁ, Margaréta. Rozvoj hudobnosti, kognitívnych a komunikačných schopností detí s mentálnym postihnutím prostredníctvom Orffovho Schulwerku. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, č. 25, 2015, s. 354 - 369 ISSN 1211-2720.

¹³⁵OSVALDOVÁ, Margaréta. Rozvoj hudobnosti, kognitívnych a komunikačných schopností detí s mentálnym postihnutím prostredníctvom Orffovho Schulwerku. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, č. 25, 2015, s. 354 - 369 ISSN 1211-2720.

škole. Pomocí těchto činností docílíme uvolnění řečových svalů, správného dýchání, výslovnosti, zdokonalování intonačních schopností a možnost spontánního projevu.¹³⁶

Metodický postup se zásadně neliší od klasických škol, musíme však mít na paměti míru handicapu a fakt, že musíme činnosti přizpůsobovat mentální úrovni jedince, nikoli věku dítěte. Také zde využíváme nejrůznějších her s pravidly, díky nimž zpestříme hodinu a docílíme intenzivnějšího prožitku z hudby. Příkladem může být hra „Na ozvěnu” apod.¹³⁷

¹³⁶OSVALDOVÁ, Margaréta. Rozvoj hudobnosti, kognitívnych a komunikačných schopností detí s mentálnym postihnutím prostredníctvom Orffovho Schulwerku. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, č. 25, 2015, s. 354 - 369 ISSN 1211-2720.

¹³⁷ OSVALDOVÁ, Margaréta. Rozvoj hudobnosti, kognitívnych a komunikačných schopností detí s mentálnym postihnutím prostredníctvom Orffovho Schulwerku. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, č. 25, 2015, s. 354 - 369 ISSN 1211-2720.

3. 4 Přístupy k osobám sluchově postiženým

V této podkapitole se zaměříme na osoby se surdopedickou vadou. Číslo hluchoněmých se od roku 1950 výrazně zmenšila, a to díky vyšetřovacím metodám. Zprvu mají tyto osoby problémy s koordinací těla z důvodu omezeného množství používaných slov a s nimi spojenou rytmikou.¹³⁸ Začneme-li včas pracovat s hudebními prostředky, povšimneme si pozitivního dopadu hudby na celkovou osobnost jedince. Jakmile se prokáže, že jedinec netrpí naprostou hluchotou, můžeme pomocí hudebních prostředků rozvíjet zbytky sluchu,¹³⁹ sluchovou recepci a vnímání.¹⁴⁰ I když dítě neslyší samostatný tón, dokáže reagovat na jeho kmitání. Žák je i v tomto případě aktivním spoluhráčem a Orffovy nástroje zdokonalují jak receptivní, tak řečovou stránku žáka. Evropský institut kulturních a mírových studií dodává, že práce s hudbou podporuje mimo jiné lepší orientaci v prostoru, zlepšení orálního vyjadřování nebo podporu tělesného i duševního zdraví.¹⁴¹

Stejně jako v klasické škole, i zde provádíme hru na Orffovy nástroje, které vytvářejí vibrace. *“Konečným cílem naší rytmické výchovy je, abychom děti hudbou a rytmickými cvičeními uvolnili a přiblížili je plynulé řeči”*, dodává K. Worlitschek. Pracujeme-li s výškou tónů, je nutné mít na paměti rozsah slyšitelných tónů, který se může u jedinců lišit.¹⁴²

Učitel tvoří hlásky a vykonává u toho pohyb, k němuž vyzývá také žáky. Než začneme vykonávat aktivity s Orffovými nástroji, musíme děti seznámit s jejich podobou i zvukem a přiblížíme jim znění malých a velkých intervalů na xylofonu nebo na jiném melodickém nástroji. Chceme-li vykonávat hudebně – pohybovou činnost, můžeme napodobovat chůzi myšky (glissando na sopránovém xylofonu), medvěda (pomalé kvinty a sexty, hrané na altovém xylofonu), čápa (tercie v tečkovaném rytmu).¹⁴³

Druhým krokem je práce s řečí, která přebírá rytmiku, pořadí těchto dvou činností však lze zaměnit. Chceme-li s dětmi říct *“Krásné ráno”*, je možné tato dvě slova aplikovat například na notách g,g,c,g, přičemž rozdílná nota klade důraz na slovo, které nám přijde

¹³⁸ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 111

¹³⁹ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 112

¹⁴⁰ NIKOLOVOVÁ, Anastázie. Muzikoterapie sluchově postiženého dítěte. *Speciální pedagogika*, č. 3, 2000, s. 144-147

¹⁴¹ Muzikoterapie pro sluchově postižené [online], [cit. 30. 3. 2020] Dostupné z: <http://m.eikms.webnode.cz/projekty/muzikoterapie-pro-sluchove-postizene/>

¹⁴² POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 133

¹⁴³ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969

důležité. Dalším cvičením je napodobování kapek či vloček rytmicko – melodickým způsobem podle představivosti dětí.¹⁴⁴

Aktuální psychický stav dítěte zjistíme rychlostí pohybů na hudbu. Je-li dítě spokojené, často vykonává rychlejší pohyby a s tím se pojí také rychlost jeho tepu. Z hry na Orffovy nástroje můžeme také vyčíst, zda je dítě veselé nebo smutné. Hraje-li na nástroj postupem od nižší tónů k vyšším, projevuje radost (vzdalování tónů od srdce k okolí), z vyšších tónů k nižším naopak projevuje negativní pocity.¹⁴⁵ Při činnostech si uvědomujeme, že vysoké tóny jsou vnímány v rezonačních prostorech dutiny čelní a ústní, hluboké naopak v rezonátorech hrudníku a břicha.¹⁴⁶

¹⁴⁴ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 114

¹⁴⁵ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 116-117

¹⁴⁶ POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969, s. 113

4 HUDEBNÍ ČINNOST

Vzdělávací oblast:

Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý

Vzdělávací cíl:

- rozvoj jemné motoriky, osvojení si věku přiměřených praktických dovedností, správné vyslovování, ovládání dechu, tempa a intonace řeči
- rozvoj hudebních poznatků a dovedností
- osvojení si elementárních poznatků, schopností a dovedností, posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem

Vzdělávací nabídka:

Hudební činnost (zpěv, hra na tělo, hra na Orffovy nástroje)

Očekávaný výstup:

- Zachovat správné držení těla, koordinovat polohy a pohyby těla, sladit pohyb s rytmem a hudbou, zpěv, ovládat dechové svalstvo, sladit pohyb se zpěvem
- Správně vyslovovat, ovládat dech, tempo i intonaci řeči, záměrně se soustředit na činnost
- Spolupracovat s ostatními, respektovat druhého

Pomůcky: píseň „Počasí“, obrázky, Orffovy nástroje (ozvučná dřívka, drhlo, činel)

Organizace: hromadná, individuální, skupinová

Aktivace: „Víte, co vznikne, když svítí slunce a zároveň prší?“ „Duha!“ „Přesně tak. A vzpomínáte si, jak se jmenovala píseň, kterou jsme minulý týden společně vymysleli?“ „Počasí.“

Sdělování významu: Nejdříve s dětmi vykonáváme činnosti podporující správné držení těla a dýchání, poté se rozezpíváme na známých písních (např. „Skákal pes“, „Pec nám

spadla“, „Prší, prší“). Následuje zpěv písně „Počasí“ (k připomenutí textu poslouží obrázky, které jsou uvedeny v příloze č. 3). Jakmile si zopakujeme píseň „Počasí“, vyzkoušíme si hru na tělo. Nejdříve tleskáme v šesnásťinových hodnotách „ka-pič-ky“, poté pleskáme „mráček“ a nakonec děláme podupy na slovo „hrom“. Jakmile procvičíme všechny tři varianty hry na tělo, zpěv doprovázíme nejdříve tleskáním, poté pleskáním a následně podupy. Poté připomeneme správný postup hry na Orffovy nástroje a rozdělíme děti do třech skupin. Vyzveme žáky k tomu, aby si na nástroje zkusili zahrát a společně Orffovy nástroje pojmenujeme. Můžeme se také postavit tak, aby na nás žáci neviděli a požádáme je, ať hádají, na který ze tří nástrojů právě hraje. Pedagog se opět postaví naproti dětem. Postupně hraje různé rytmy, všechny děti rytmus opakují. Poté žádáme žáky, aby hráli rozdílné rytmy (každá skupina si v duchu říká jiné slovo). Nejdříve skupinky zkouší hrát zvlášť, poté dohromady a na závěr se zpěvem, postup však lze i zaměnit (jestliže dítě zpívá s paní učitelkou, jedince nenapomínáme a necháme ho pokračovat v činnosti). Jestliže je více dětí než hudebních nástrojů, ostatní pokračují ve hře na tělo.

Reflexe: Výměna nástrojů s ostatními dětmi, poslech improvizovaného klavíru¹⁴⁷

¹⁴⁷ *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online], [cit. 10. 4. 2020] Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-vseobecne-vzdelavani>

5 ZÁVĚR

Bakalářská práce je zaměřena především na myšlenky Carla Orffa, které ovlivnily výuku hudební výchovy 20. a 21. století. Dílo “Schulwerk” oslovilo širokou veřejnost a mnozí čeští i zahraniční pedagogové navázali na metody Carla Orffa. Petr Eben a Ilja Hurník adaptovali publikaci Schulwerk do českého prostředí a vznikly svazky obsahující nejen české a moravské písně a metodické pokyny pro práci s dětmi. Publikace “Česká Orffova škola” vychází z lidové tradice české hudby a z velké části inspiruje mou práci.

Pavel Jurkovič roku 1995 založil “Českou Orffovou společnost”, jež pracuje s principy Carla Orffa. Instituce se zaměřuje na celkový rozvoj osobnosti a nabízí celou řadu koncertů, seminářů, dílen, pedagogických setkání. Aktivity jsou přizpůsobeny současným hudebním trendům, avšak myšlenky vycházející z Orffova Schulwerku jsou stále zachovány. Jelikož se v dnešní době setkáváme s inkluzí žáků se speciálními potřebami, nesmíme zde opomenout aplikaci metod Schulwerku u osob s mentálním postižením nebo se surdopedickou vadou. Sbírkou “Česká Orffova škola”, publikace Pavla Jurkoviče “Od výkřiku k písničce” nebo kniha Aleny Tiché “Učíme děti zpívat” obsahuje kreativní aktivity, díky nimž v dětech vzbuzujeme zájem o hru na Orffův instrumentář, zpěv či pohyb.

Nejen z výše zmíněných publikací tato bakalářská práce vychází a poskytuje hned několik činností, které kladou důraz na dodržení principů Orffova Schulwerku a na elementární vývoj jedince. Žáci mnohdy nejsou ve školách dostatečně motivováni a ztrácejí zájem o zpěv nebo o hru na hudební nástroj. Orffovy metody jsou primárně založené na hře a tato volba by mohla být cestou k úspěchu. Myslím si, že písně inspirované lidovou hudbou budou vždy vzácné a že by mělo vznikat více unikátních děl navazujících na principy Carla Orffa.

„Since the beginning of time, children have not liked to study. They would much rather play, and if you have their interests at heart, you will let them learn while they play; they will find that what they have mastered is child's play.”

Carl Orff

Seznam použité literatury a zdrojů

Knižní publikace:

COUFALOVÁ, Gabriela a kolektiv. *Hudební nástroje jinak*. Netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2013., ISBN 978-80-7460-037-1

HRČEK, Richard. *Metodika hudební výchovy v mimoškolních zařízeních*. Krnov: SRPŠ při ped. Škole v Krnově, květen 1974

HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 1, *Začátky*. Praha: Supraphon, 1969.

HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola*. Sv. 2, *Pentatonika*. Praha: Supraphon, 1969.

JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-7367-750-3.

KELLER, Wilhelm. *Začátky práce podle Hudby pro mládež (Schulwerk) Carla Orffa: praktické poznámky*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 1965.

KELLER, Wilhelm. *Orffovská praxe v hudební výchově*. Praha: Česká společnost pro hudební výchovu, 1969.

KURKOVÁ, Libuše. *Hudebně pohybové hry v mateřské škole: učebnice pro 3. roč. studujících oboru Učitelství pro mateřské školy na středních pedagogických školách*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 2006, ISBN 80-86307-26-3.

POŠ, Vladimír. *Perspektivy Orffovy školy v hudební výchově*. Praha: Editio Supraphon, 1969.

SYNEK, Jaromír *Didaktika hudební výchovy 1*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2004, ISBN 80-244-0972-0

TICHÁ, Anna. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0648-4

Časopisy:

BROŽOVSKÁ, Jarmila. Orff-Schulwerk v praxi. *Estetická výchova*, č. 6, 1962/63, s. 65-66.

DRGÁČOVÁ, Rafaela a Jarmila KOTŮLKOVÁ. Česká Orffova společnost - minulost, přítomnost a budoucnost. *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, č. 15, 2007, s. 37.

JENČKOVÁ, Eva. Hudebně pohybová výchova (úskalí a inspirace). *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, č. 4, 1992/1993, s. 59-60

KNOPOVÁ, Blanka. Senzomotorika a hudebně pohybové činnosti. *Hudební výchova: časopis pro hudební a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*, č. 4, 1992/1993, s. 55, 56

Nikolovová, Anastázie. Muzikoterapie sluchově postiženého dítěte. *Speciální pedagogika*, č. 3, 2000, s. 144-147

NOVOTNÁ, Dana. Cesta k tvořivé hudební výchově. *Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství*, č. 9, 2003, s. 7.

NOVOTNÁ, Dana. "Orffovské školství" jako základ pro celoživotní učení. *Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství*, č. 10, 2004, s. 5.

OSVALDOVÁ, Margaréta. Rozvoj hudobnosti, kognitívnych a komunikačných schopností detí s mentálnym postihnutím prostredníctvom Orffovho Schulwerku. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, č. 25, 2015, s. 354 - 369 ISSN 1211-2720.

POŠ, V. Jiskření Budapešť – Salzburg – Praha. *Hudební rozhledy*, č. 20, 1964 s. 868.

Internetové zdroje:

BOUMOVÁ, Karolina. *Minulost a současnost, Orffova Schulwerku* [online], [cit. 2020-03-02] Dostupné z <https://theses.cz/id/a75sfm>. Diplomová práce. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Ph. D. Jaromír Synek

Carl Orff (10. 7. 1895 – 29. 3. 1982) [online], [cit. 04. 3.2020]. Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/CarlOrff>

Česká Orffova společnost [online], [cit. 06. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/>

„Česká Orffova škola jako zdroj hudebně-výchovných prvků v soudobé škole” [online], [cit. 08. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/Course/Detail/22>

Hudba, zvuk [online], [cit. 21. 3.2020] Dostupné z:
<https://www.humanart.cz/wiki-slovník-170-tempo.html>

Lektoři [online], [cit. 06. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/AboutUs/Lectors>

Muzikoterapie pro sluchově postižené [online], [cit. 30. 3. 2020] Dostupné z:
<http://m.eikms.webnode.cz/projekty/muzikoterapie-pro-sluchove-postizene/>

Ohlédnutí se za odkazem Pavla Jurkoviče [online], [cit. 04. 3.2020].

Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/Blog/Detail/6>

Proč se stát členem? [online], [cit. 06. 3.2020] Dostupné z: <http://www.orff.cz/>

Otevírání paměti: obrázky na plátně času [online], [cit. 04. 3.2020]. Dostupné z:
<https://www.databazeknih.cz/knihy/otvirani-pameti-obrazky-na-platne-casu-179149>

Pavel Jurkovič [online], [cit. 04. 3.2020]. Dostupné z:

<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/pavel-jurkovic-24240>

*Pavel Jurkovič (*18. 8. 1933 - †4. 2. 2015)*, 2015 [online], [cit. 04. 3. 2020] Dostupné z:
https://libcickekrizovatky.cz/?page_id=19617

Dostupné z: <http://www.eurohudebka.cz/orff.html>

Proč se stát členem? [online], [cit. 07. 3. 2020] Dostupné z:

<http://www.orff.cz/cs/AboutUs/Lectors>

23rd International Summer Course of Encounter „Traditional ways – New visions” 26. - 31.
7. 2020, Mikulov [online], [cit. 08. 3.2020] Dostupné z:

<http://www.orff.cz/cs/Course/Detail/23>

Seznam příloh

Příloha č. 1 Hra na Orffovy nástroje

Příloha č. 2 Noty k písni „Počasí“

Příloha č. 3 Obrázky k písni

Příloha č. 1

3. Hra na prstové činelky je docela zábavná, nemyslete!

4. Někdy potřebujeme klapavý kovový zvuk.

5. Raději však takhle!

Větší činely rozevzdujeme při počátečním muzicirování výhradně paličkami nebo podobnými předměty. Jeden z talířů se buď volně zavěsí na vhodný stojan, nebo se zvedne a drží levou rukou za řemínek, kdežto pravá ruka do něho tluče paličkou shora poblíž okraje (popřípadě pletacím drátem, hůlkou nebo tlukátkem, viz obr. 6). Rozevzdužený činel můžeme nechat vyznít anebo jej utlumit dotykem okraje.

6. Čím silněji znející nástroj, tím opatrněji ho musíme používat.

Hra na prstové činelky a činel¹⁴⁸

Hra na xylofon, tamburínu a zobcovou flétnu¹⁴⁹

Hra na ozvučná dřívka¹⁵⁰

¹⁴⁸ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 19

¹⁴⁹ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 20, 21

¹⁵⁰ HURNÍK, Ilja a Petr EBEN. *Česká Orffova škola. Sv. 1, Začátky*. Praha: Supraphon, 1969., s. 18

Příloha č. 2

Počasi

KA-PIČ-KY PA-DA-JÍ LOU-ŽIČ-KY DĚ-LA-JÍ NAD NÁ-MI MRAČEK MÁ ČERNÝ FRAČEK
VY-SVÍ-TLO SLU-NÍ-ČKO HŘE-JE NÁS MA-LIČ-KO MY RA-DOST MÁ-ME, DU-ŽE MÁ-VÁ-ME.

TLESKÁNÍ $\frac{3}{4}$

PLESKÁNÍ $\frac{3}{4}$

PODUPY $\frac{3}{4}$

Hra na Orffovy nástroje

OZVUČNÁ DŘÍVKÁ $\frac{3}{4}$

DRHLO $\frac{3}{4}$

ČINELKY $\frac{3}{4}$

Doprovod k písni „Počasí”¹⁵¹

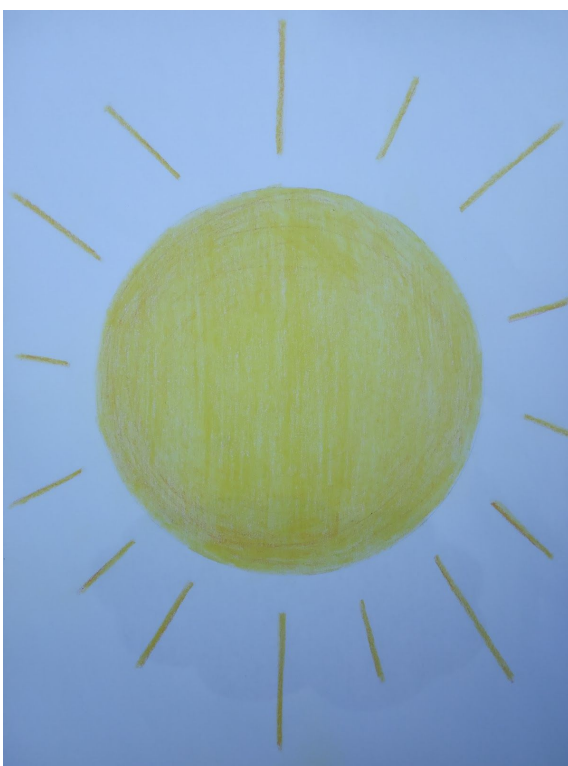
Text:

Kapičky padaly
loužičky dělaly,
pak přišel mráček,
měl černý fráček.

Vysvítlo sluníčko,
zahřálo maličko,
my radost máme,
duze máváme.

¹⁵¹ Vlastní práce

Příloha č. 3

Obrázky k písni „Počasí“

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Gabriela Dreslerová
Katedra:	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce:	prof. MgA. Planý
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Česká Orffova škola
Název v angličtině:	Czech Orff's School
Anotace práce:	První část bakalářské práce se zabývá historií České Orffovy školy a principy Orffova Schulwerku. Dále pojednává o využití myšlenek Carla Orffa ve 21. století a poukazuje na vzdělávací programy, které Česká Orffova společnost nabízí. Nejrozsáhlejší část práce obsahuje instrumentální, vokální a hudebně-pohybové činnosti, které mají pozitivní vliv na celistvý rozvoj osobnosti. Poslední část se věnuje aktivitě, kterou lze aplikovat ve výchově a vzdělávání s dětmi předškolního a mladšího školního věku.
Klíčová slova:	Česká Orffova škola, Carl Orff, Česká Orffova společnost, Orffovy nástroje, Pavel Jurkovič, Orffova metoda
Anotace v angličtině:	The first part of the bachelor thesis deals with the history of Czech Orff's school and the principles of Orff's Schulwerk. This thesis discusses a use of Carl Orff's ideas in the 21st century and also points to educational programs which Czech Orff Society offers. The most extensive part of the bachelor thesis includes instrumental, vocal and musical-movement activities, which have positive effect on entire personality development. The last part of the thesis is about activity which can be applied to preschool children and younger children.
Klíčová slova v angličtině:	Czech Orff's school, Carl Orff, Czech Orff society, Orff's instrumentation, Pavel Jurkovič, Schulwerk
Přílohy vázané k práci:	Tři přílohy: píseň, obrázky k praktické činnosti
Rozsah práce:	48 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

